Havs och Vatten myndigheten

Yttrande

Datum
2015-10-06

Dnr
2536-2015

Ert Dnr
M 3055-15

Handläggare
Niklas Egriell

Direkt
010-698 60 86

Avdelningen för havs- och vattenförvaltning
niklas.egriell@havochvatten.se

Mottagare
Nacka tingsrätt
Mark- och miljödomstolen
Box 1104
131 26 Nacka strand

Ansökan om tillstånd till dammsäkerhetshöjande åtgärder, utförande av biokanal och förnyelse av Untra vattenkraftverk i Dalälven, Tierps kommun

Havs- och vattenmyndigheten har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerad ansökan. Myndigheten lämnar här följande yttrande.

Havs- och vattenmyndighetens inställning

Havs- och vattenmyndigheten tillstyrker att tillstånd medges för de damsäkerhetshöjande åtgärderna inom delprojekt 1, under förutsättning att det inte innebär torrläggningar av vattenmiljöer eller att läckaget till flottningsrännan minskar.

Havs- och vattenmyndigheten yrkar att övriga delar av ansökan i första hand ska avvisas och i andra hand avslås.

För det fall domstolen anser att tillstånd till övriga delar kan medges yrkar myndigheten i tredje hand att domstolen förordnar om sakkunniga, inom områdena fiskpassager och ekologiskt anpassad vattenreglering, att utföra utredningar och avge utlåtanden i målet.

Havs- och vattenmyndigheten yrkar ersättning för nedlagt arbete med belopp som senare kommer att anges.

Motivering

Ansökans utformning

Sökanden har yrkat att ansökta åtgärder ska prövas var för sig. Havs- och vattenmyndigheten anser att förnyelsen av kraftstationen (delprojekt 2) och anläggandet av biokanalen (delprojekt 3) bör prövas samlat. Vad som benämns som ansökan i detta yttrande inkluderar därför båda dessa delar.

Untra vattenkraftverk utgör ett av de viktigaste kraftverken att genomföra miljöåtgärder vid i Dalälven. Kraftverket omges av Untrafjärdens och

Båtfors Natura 2000-områden. Gynnsam bevarandestatus för utpekade habitat och arter ska uppnås här. På det sätt sökanden valt att utforma sin ansökan med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning och förslag på skadeförebyggande åtgärder, har endast liten hänsyn tagits

till de beaktanden som Havs- och vattenmyndigheten lyft fram som viktiga i samrådsyttrandet (bilaga 1).

Skälen för avvisning

Havs- och vattenmyndigheten noterar att ansökan fortfarande inte omfattar rätten till vattenavledning utan sökanden anser sig, som det får förstås, ha rätt att avleda 429 m³/s. Frågan om vilken mängd vatten sökanden har rätt att avleda är mycket oklar. Detta visar tydligt tidigare prövningar och domar.

Vattenavledningens storlek är av avgörande betydelse för att kunna bedöma vilken miljöpåverkan förnyelse av kraftstationen och anläggande av biokanalen kommer att ha. En utbyggnadsvattenföring utöver 350 m³/s kan enligt myndighetens bedömning starkt försvåra uppfyllandet av gynnsam bevarandestatus och god ekologisk status i berörda vattenförekomster. Det är därför av stor vikt att avledningen ingår i prövningen och preciseras i ett tillstånd. Enligt Havs- och vattenmyndighetens uppfattning har sökanden inte visat att de har rätt att avleda mer än 350 m³/s. Därmed bör 350 m³/s utgöra nollalternativet och miljökonsekvensbeskrivningen innehålla en beskrivning av vilka miljökonsekvenser en utökad utbyggnadsvattenföring intill 429 m3/s kommer att få. Eftersom en sådan redovisning saknas och ansökan får anses för snävt avgränsad anser myndigheten att ansökan i första hand ska avvisas.

Vidare anser myndigheten att verksamheten, men även nu sökta åtgärder i sig, medför en sådan risk för påverkan på miljön att tillstånd enligt Natura 2000-bestämmelserna krävs. Ansökan om sådant tillstånd har inte gjorts och det underlag sökanden redovisar är inte heller tillräckligt för att kunna göra en prövning av om sådant tillstånd kan medges eller inte. Det saknas exempelvis en beskrivning av hur utpekade arter och habitat för de två berörda Natura 2000-områdena kommer att påverkas.

Dessutom saknas en beskrivning av hur ansökta åtgärder och verksamheten påverkar de biologiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som finns beskrivna i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19). Hydrologisk regim och konnektivitet är exempelvis två mycket viktiga kvalitetsfaktorer att bedöma. Enligt myndigheten går det inte att på befintligt underlag bedöma hur sökanden tänker undvika att ansökta

åtgärder medverkar till att en miljökvalitetsnorm inte följs. En sådan beskrivning krävs enligt 6 kap 7 § punkten 2 miljöbalken. Genom EU-domstolens dom den 1 juli 2015 i målet C-461/13 anser myndigheten att det är klarlagt att sökanden är tvungen att redovisa om verksamheten kan tänkas leda till en försämring av någon kvalitetsfaktor eller om det finns risk att den motverkar möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormen för berörd vattenförekomst. Det ska vara möjligt att göra en bedömning av hur sökta åtgärder och verksamheten påverkar möjligheterna att följa gällande miljökvalitetsnormer för vatten och vilka åtgärder som krävs för att det ska undvikas att de medverkar till att normerna inte följs. Även på dessa ovanstående grunder bör därför ansökan avvisas.

Skälen för avslag

Sökanden anger att kraftstationen och den planerade biokanalen inte är belägna inom det område av Dalälven som omfattas av utbyggnadsförbudet i 4 kap 6 § miljöbalken. Havs- och vattenmyndigheten anser att det av befintligt kartmaterial framgår att platserna omfattas av det område som i 4 kap 6 § andra stycket miljöbalken benämns Dalälven nedströms Näs bruk. Det är inte heller fråga om ett källflöde eller biflöde. Myndigheten bifogar ett kartutdrag från länsstyrelsernas VISS (bilaga 2). Enligt myndighetens bedömning innebär en utbyggnadsvattenföring överstigande 350 m^3/s en utökad verksamhet, vilken kommer att medföra mer än obetydlig miljöpåverkan. Även installationen av nya drivgodsgrindar (galler) kan, beroende på hur anläggningsarbeten och utformning sker, innebära mer än obetydlig miljöpåverkan. Sökta åtgärder faller därmed inte in under undantagsmöjligheten i 4 kap 6 § tredje stycket miljöbalken. Tillstånd kan därför inte lämnas.

Som framförts ovan anser myndigheten också att det på befintligt underlag inte går att bedöma om sökta åtgärder och planerad verksamhet kan tillåtas enligt Natura 2000-bestämmelserna. I bevarandeplanerna för berörda Natura 2000-områden Båtforsen och Untra (se bilaga 3) framhålls just vattenreglering som en av hotbilderna. Eftersom ett tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken inte kan lämnas, kan inte heller tillstånd enligt 11 kap miljöbalken medges. Detta följer av 4 kap 8 § miljöbalken.

Dessutom innebär ansökan att bästa möjliga teknik inte tillämpas. Låglutande fingaller och flyktväg för fisk är i dagsläget att anse som bästa möjliga teknik och att frångå detta kan inte anses som obetydlig miljöpåverkan i ett skyddat vattendrag (se Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 juni 2015 i mål nr M 9073-14). Sökanden har inget förslag att koppla skyddsvillkor om väl fungerande fiskpassager till tillståndet till förnyelse av kraftstationen. Sökanden önskar istället att åtgärderna prövas var för sig. Med denna avgränsning är det osäkert om viktiga åtgärder i

form av fiskpassager kan garanteras. Sökanden har inte utrett möjligheterna till ett flexibelt flöde i fiskpassager, vilket kan behövas för bästa möjliga funktion, och inte heller möjligheterna att installera ett fiskavledande fingaller när de nya intagsgallren (i ansökan benämnt drivgodsgrindar) ska installeras. Ett nytt galler som inte på något sätt leder fisk nedströms förbi kraftverket är inte i linje med 2 kap 3 § i miljöbalken och dagens kunskaper om bästa möjliga teknik. Noteras bör att det en gång i tiden har funnits ett fingaller vid intaget till Untra och att sökanden i samband med ansökan i mål M 5228-07 åtog sig att installera ett fingaller för en bättre fungerande fiskavledning vid Untra. Att i detta mål, utan närmare utredning, godta installation av ett nytt galler som inte kan avleda fisk, leder dessutom till att uppfyllandet av god status för kvalitetsfaktorn *konnektivitet i uppströms och nedströms riktning i vattendrag*, försvåras.

Mot bakgrund av ovanstående yrkar Havs- och vattenmyndigheten i andra hand att ansökan ska avslås.

Yrkande om sakkunnigförordnande

För det fall domstolen anser att tillstånd kan medges till förnyelse av kraftstationen och anläggande av biokanal anser myndigheten att ett sådant tillstånd måste förenas med tillräckliga skyddsvillkor. Det går inte utifrån befintligt underlag att ta ställning till hur skyddsvillkor skulle kunna utformas för att erhålla väl fungerande fiskpassager upp- och nedströms, i linje med dagens kunskap om bästa möjliga teknik. Som nämns ovan ska drivgodsgrindar (intagsgaller) installeras, vilka inte bedömts utifrån hur väl de kan fungera för nedströmspassage av fisk. Inte heller har en noggrann utredning kring lämpliga flöden i fiskpassager och fiskvägars placeringar vid Untra kraftverk och intaget till Båtfors Natura 2000-område genomförts. Vilka flöden och vattenstånd i Untrafjärdens och Båtfors Natura 2000-områden som behövs har inte heller bedömts.

För att avgöra vilka skyddsvillkor som krävs för att säkerställa att uppfyllandet av god ekologisk status och gynnsam bevarandestatus i berörda vattenförekomster inte försvåras behövs utlåtande från sakkunniga. Havs- och vattenmyndigheten yrkar därför i tredje hand att domstolen förordnar om sakkunniga, inom områdena fiskpassager och ekologiskt anpassad vattenreglering, att utföra utredningar och avge utlåtanden i målet.

Havs- och vattenmyndigheten yrkar att domstolen förordnar [redacted] vid Karlstad universitet som sakkunnig. Han bör få i uppdrag att, i samverkan med dammteknisk expertis, bedöma sökandens förslag till biokanal och drivgodsgrindar och föreslå eventuella förbättringar med avseende på

möjligheterna till fiskpassager både upp- och nedströms, både vid kraftverket och vid vattenintaget till Båtfors-området. Flödesbehovet för en god effektivitet ska också bedömas. Utgångspunkten i detta arbete ska vara ett förslag som långsiktigt leder till att gynnsam bevarandestatus och god ekologisk status med avseende på fiskbestånden uppnås.

Havs- och vattenmyndigheten yrkar också att domstolen förordnar borttagen uppgift enligt GDPR vid Umeå universitet som sakkunnig. Hon bör få i uppdrag att bedöma den vattenhushållning som ansökan innebär och att komma med förslag till hur flödesregimen i älven, med särskilt fokus på Untrafjärdens och Båtfors Natura 2000-värden, bör se ut. Detta för att få en långsiktigt positiv utveckling av flora och fauna som kan leda till att god ekologisk status och gynnsam bevarandestatus uppnås.

Beslut om detta yttrande har fattats av enhetschefen Ann Lundström efter föredragning av utredaren Niklas Egriell. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit verksjuristen Jenny Liökel.

borttagen uppgift enligt GDPR

Ann Lundström

borttagen uppgift enligt GDPR

Niklas Egriell

Bilagor

1. Havs- och vattenmyndighetens samrådsyttrande den 30 mars 2015.
2. Utdrag ur VISS med markerat område av riksintresse enligt 4 kap 6 § i miljöbalken
3. Bevarandeplaner för Båtfors och Untra Natura 2000-områden

Havs och Vatten myndigheten

Yttrande

Datum
2015-03-30
Handläggare
Niklas Egriell
Avdelningen för havs- och vattenförvaltning
niklas.egriell@havochvatten.se

Dnr
861-15
Direkt
010-698 60 86

Mottagare
Fortum Generation AB
Via Bilfinger, borttagen uppgift enligt GDPR
borttagen uppgift enligt GDPR

Samråd om förnyelse av Untra vattenkraftverk

Havs- och vattenmyndigheten har beretts tillfälle att yttra sig över samrådsunderlag och kommande ansökan om tillstånd gällande förnyelse av Untra vattenkraftverk. Myndigheten lämnar här följande yttrande.

Havs- och vattenmyndighetens synpunkter

Havs- och vattenmyndigheten vill erinra om att området omfattas av bestämmelsen i 4 kap 6 § miljöbalken. Det innebär att sökanden måste visa tydligt huruvida planerad verksamhet innebär mer än obetydlig miljöpåverkan eller inte. Både miljöpåverkan från anläggningsarbetena och driften ska inkluderas i den beskrivningen.

Havs- och vattenmyndigheten vill understryka att Untra vattenkraftverk bedöms vara ett av de viktigaste vattenkraftverken att miljöanpassa i hela Dalälven. Utredningar från Vattenfall och Vattenmyndigheten visar bland annat att det är möjligt att återfå havsvandrande fiskbestånd och ett naturligt producerande bestånd av Dalälvslax om fisken åter får möjlighet att nå de viktiga lekområdena ned- och uppströms Untra. Vandringsbehov hos älvlevande bestånd av exempelvis asp, lake, gös, ål, sik, öring och harr bör också beaktas. Detta är en viktig del för möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna i berörda vattenförekomster. Enligt 6 kap 7 § miljöbalken ska miljökonsekvensbeskrivningen bl.a. alltid innehålla en beskrivning av de åtgärder som planeras för att skadliga verkningar ska undvikas, minskas eller avhjälpas och hur det ska undvikas att verksamheten eller åtgärden medverkar till att en miljökvalitetsnorm enligt 5 kap. inte följs. Stöd kring vilka behov som finns för att följa miljökvalitetsnormerna går bland annat att finna på hemsidan http://www.viss.lansstyrelsen.se/ . Av informationen där framgår bland annat att referensförhållandet var att ca 20 % av flödena gick i Untragrenen (Tammån) och ca 80 % av flödena gick i Båtforsområdet med sina kvillar. Stöd i bedömningen av påverkan på de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna går att finna i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter, HVMFS 2013:19, bilaga 3. En rimlighetsbedömning gällande kopplingen mellan påverkan på den hydromorfologiska statusen och förutsättningarna för att, med hänsyn till miljöpåverkan, långsiktigt uppnå god ekologisk status i berörda vattenförekomster ska göras. Viss information om naturvärdena i Untraområdet och de ekologiska behoven

går också att finna i de inlagor som Havs- och vattenmyndigheten inkommit till domstolarna med i målet om en ny kraftstation i anslutning till Untra vattenkraftverk (MMÖD M 6229-12).

Bevarandeplanen för Natura 2000-områdena Untrafjärden och Båtfors, liksom Fortums egna utredningar gällande skötselplaner för Båtforsområdet, visar på behoven av en ekologiskt anpassad vattenreglering för att nå gynnsam bevarandestatus för berörda habitat och arter. I detta arbete utgör Untra vattenkraftverk en nyckelfaktor. Det planerade upprustade kraftverket och hur detta drivs bedöms vara av utomordentligt stor betydelse för förutsättningarna att nå gynnsam bevarandestatus för berörda habitat och arter, liksom för möjligheterna att följa miljökvalitetsnormerna. När nu vattenkraftverket ska upprustas, nya turbiner installeras och intagsgaller flyttas in närmare turbinintaget så är det mycket angeläget att ovan nämnda behov av miljöanpassning beaktas, bästa möjliga teknik används i enlighet med miljöbalkens allmänna hänsynsregler och att de ekologiska behoven beskrivs mer i detalj i miljökonsekvensbeskrivningen. Stöd i detta arbete kan bland annat erhållas i Havs- och vattenmyndighetens underlagsrapporter gällande försiktighetsmått och bästa möjliga teknik för vattenkraft (HaV:s rapporter 2013:11-12 resp. 2013:14). Havs- och vattenmyndigheten vill redan nu upplysa Fortum om att myndigheten har för avsikt att yrka att domstolen förordnar experterna borttagen uppgift enligt GDPR, Karlstad Universitet, respektive borttagen uppgift enligt GDPR, Umeå Universitet, som sakkunniga med avseende på upp- och nedströmspassage av fisk respektive ekologiskt anpassad reglering. Myndigheten skulle se det som mycket positivt om Fortum redan i detta planeringsskede låter dessa experter medverka i bedömningar och förslag. En frågeställning bör vara hur man kan få väl fungerande fiskpassager både upp- och nedströms och hur dessa kan göras flexibla för att möjliggöra utprovning av lämpliga flöden samt en god funktion också för ett framtida laxbestånd. En annan fråga bör vara hur nivåerna och flödena i Untrafjärden, Båtforsområdet och övriga vattenvägar bör vara för att skapa förutsättningar för en väl fungerande fiskvandring , att miljökvalitetsnormerna följs och att gynnsam bevarandestatus uppnås för berörda arter och habitat. Havs- och vattenmyndigheten vore tacksam för en återkoppling kring hur Fortum ser på att dessa experter förordnas som sakkunniga av domstolen.

Det råder vissa oklarheter kring vilken volym vatten som, med stöd av befintliga tillstånd, får tas in i kraftverket under olika delar av året. Detta försvårar bedömningen av vad som ska utgöra nollalternativet i miljökonsekvensbeskrivningen. I första hand anser Havs- och vattenmyndigheten, baserat på dagens kunskap, att nollalternativet bör vara att max 350 m^3/s leds in i kraftverket och att, förutom de tydligt beskrivna villkorade minimitappningarna för Båtforsområdet,

överskottsvattnet fördelas mellan övriga vattenvägar med tonvikt på Båtforsområdet. Oavsett hur sökanden ser på detta så bör det vara ett av alternativen som beskrivs i miljökonsekvensbeskrivningen liksom hur planerad verksamhet påverkar miljön i förhållande till det alternativet. Även de 375 m³/s som enligt bolaget den totala slukförmågan ökades till vid installationen av turbin G5 (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 5 juni 2013 i mål M 5933-12) bör beskrivas. Tydliga, lätt jämförbara, diagram med de reella vattennivåerna och flödena i de olika vattnen vid olika tidpunkter på året och hur detta påverkar naturvärden är en mycket viktig del av underlaget till miljökonsekvensbeskrivningen. Materialet bör åtminstone innehålla översiktliga kvantifierade analyser av vilka ytor som är vattentäckta vid olika flöden, vattenstånd och årstider och hur detta påverkar naturvärdena i området. Vandringsflöden för fisk är en annan viktig aspekt i det arbetet. Beskrivningarna bör utmynna i rekommendationer gällande fördelningen av flöden i tid och rum, för en lämplig balans mellan behovet av förnybar energiproduktion och behoven att uppnå gynnsam bevarandestatus och följa miljökvalitetsnormerna.

En grundförutsättning bör vara att förslag till villkor om fiskpassager och vattenhushållning utgör en del av ansökan. Detta med anledning av de höga skyddsvärdena, miljöpåverkan från anläggandet, otydligheterna gällande mängden vatten som får tas in i turbiner under olika delar av året och att förändringar av intagsområdet och gallret planeras, som kan påverka förutsättningarna för att få långsiktigt väl fungerande fiskpassager. Att dela upp ansökan i olika delar, så att fiskpassager/biokanaler utgör en egen del bedöms inte vara ändamålsenligt och försvårar hanteringen av tillstånden långsiktigt. Istället bör anläggandet av fiskpassagerna föreslås som villkor för den verksamhet som förhoppningsvis långsiktigt kommer att bedrivas vid Untra vattenkraftverk. Med hänsyn till att anläggandet och verksamheten kan riskera att på ett betydande sätt påverka Natura 2000-värden bör ansökan inkludera en ansökan om tillstånd enligt 7 kap 28 a § miljöbalken med tillhörande s.k. Natura-MKB. Beaktandet av artskyddsförordningen och förordningen om områdesskydd och de arter och habitat som finns beskrivna där är en viktig del av arbetet med tillståndsansökan och miljökonsekvensbeskrivningen.

Beslut om detta yttrande har fattats av enhetschefen Ann Lundström efter föredragning av utredaren Niklas Egriell. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit verksjuristen Jenny Liökel.

borttagen uppgift enligt GDPR

Ann Lundström

borttagen uppgift enligt GDPR

Niklas Egriell

borttagen uppgift enligt GDPR

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAÄ, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU, DIRNAT

Skala 1:85266

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Båtfors [borttagen uppgift enligt GDPR]

enligt 17 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken

NATURA 2000

Områdestyp/status

SCI (enligt Art- och habitatdirektivet), regeringsgodkänt i december 1995.
SPA (enligt Fågeldirektivet), regeringsgodkänt i mars 1996.
Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen i mars 2009

Områdets storlek

1567 ha, varav 1175 ha land

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Naturtypernas utbredning är bestämd med hjälp av flygbildstolkning, uppgifter från föreslagen skötselplan samt till viss del fältbesök. Indelningen är på grund av detta relativt grov vilket gör att gränserna mellan olika naturtyper inte alltid är exakt. För naturtyper som är svåra att särskilja med hjälp av flygbilder såsom lövskogstypen av västlig taiga och svämlövskogar kan arealen svämlövskogar ha överskattats i en del fall. Detsamma gäller gränsdragningen mellan västlig taiga och näringsrik granskog. Ofta förkommer också mindre höjdryggar i svämlövskogarna vilka egentligen inte är att betrakta som svämlövskogar men här kan ha klassificerats till det som en följd av allt för grovskalig inventering. Svämädellövskog förekommer ofta insprängt som mindre partier i svämlövskog men har ofta inte urskiljts. I vissa fall gäller det motsatta att ett område klassats som svämädellövskog trots att det inte i alla delar uppfyller kraven. I Båtfors förekommer ädellövträd tämligen rikligt i alla delar, men vanligen utgör ek, alm och ask tillsammans mindre än 50 % av grundytan. När det gäller utvecklingsmarker har dessa varit svåra att urskilja med den inventeringsmetodik som används. Speciellt för svämlövskogarnas del finns en del områden som är att betrakta som utvecklingsmark men som ändå har klassats som fullvärdig naturtyp.

3210?	(450 ha) (ej regeringsanmält)
6430	Högörtängar (4 ha) (110 ha regeringsanmält)
6450	Nordliga översvämningsängar (289 ha) (110 ha regeringsanmält)
7140	Svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr (18,3 ha) (ej anmält)
9010	*Västlig taiga (125 ha) (580 ha regeringsanmält)
9050	Näringsrik granskog (27,3 ha) (ej regeringsanmält)
9070	Trädklädd betesmark (0,73 ha) (ej regeringsanmält)
9080	*Lövsumpskog (9,0 ha) (ej regeringsanmält)
91D0	*Skogsbevuxen myr (0 ha) (16 ha regeringsanmält)
91E0	Svämlövskog (342 ha) (47 ha regeringsanmält)
91F0	Svämädellövskog (26,3 ha) (ej regeringsanmält)

* Bevarandet av naturtypen har hög prioritet inom EU.

Ingående arter enligt habitatdirektivet

1086	Cinnoberbagge	*Cucujus cinnaberinus*
1361	Lodjur	*Lynx lynx*
1381	Barkkvastmossa	*Dicranum viride*
1383	Hårklomossa	*Dichelyma capillaceum*
1386	Grön sköldmossa	*Buxbaumia viridis* (ej anmäld)
1928	Aspbarkgnagare	*Xyletinus tremulicola*

1984	Platt spretmossa	*Herzogiella turfacea*

Ingående arter enligt fågeldirektivet

A094	Fiskgjuse	*Pandion haliaetus* (ej anmäld)
A217	Sparvuggla	*Glaucidium passerinum*
A220	Slaguggla	*Strix uralensis*
A223	Pärluggla	*Aegolius funereus*
A234	Gråspett	*Picus canus*
A236	Spillkråka	*Dryocopus martius* (ej anmäld)
A239	Vitryggig hackspett	*Dendrocopos leucotos*
A241	Tretåig hackspett	*Picoides tridactylus*

Ägandeförhållande

Stat, bolag, kommun, privat

Översiktlig beskrivning av området

Båtforsområdet är präglat av Dalälvens flöde och området är uppbrutet i en mängd öar i varierande storlek med tyllar, forsar och större vattensamlingar däremellan. Det har sedan länge betraktats som ovanligt orört av skogsbruk. Centrala delar av forsområdets övärld var aldrig ekonomiskt intressant att bruka och avsattes tidigt av skogsbolaget Stora Kopparberg. Delar av Båtfors blev som hela regionen drabbat av den stora trädfällningen vid stormen 1954. Därmed uppstod flera ungskogsytor där vindfällen tillvaratogs av inhyrd arbetskraft. I slutet av 1960-talet avverkades också stora arealer urskogsartade bestånd för att utnyttja de sista åren av flottning i Dalälven. Enligt en jämförelse Upplandsstiftelsen låtit göra av flygbilder mellan åren 1954 och 1995 sjönk andelen gammal skog (> 110 år) med 44 %. Så sent som 1987 röjde StoraEnso lövträd i ungskogarna på Björkön som kalavverkades i början av 1970-talet.

Slåtter och bete har bedrivits under lång tid inom området. De bördiga älvängarna användes av bönder långt från trakten. Ofta var man tvungen att lägga upp höet på höga ställningar för att undvika att de skulle spolas bort av höga vattenflöden under hösten. Under senare tid har endast små ytor på privatägd mark brukats med miljöstöd för bevarande av slåtterängar. Extensivt bete av får förekommer ännu på Svinön. Fram tills 1950-talet betades de stora älvängarna i sydöstra delen av området.

I och med att Untra kraftverk anlades 1916 kom Båtfors-området att påverkas radikalt, både genom omfattande avverkningar i strandskogar, regleringen av vattenföringen i forsområdet och uppbyggnaden av ett litet samhälle kring kraftstationen. Det rika laxfisket tynade bort efterhand och laxtrappan vid Untra murades igen av kraftbolaget på 1980-talet. I samband med detta uppstod en intensiv diskussion om vattenföringen i Båtfors-området. En ny vattendom medförde bl. a. att minimiflödet höjdes från 3 till 10 m^3/sek.

Båtforsområdet har sedan länge betraktats som ett av landets värdefullaste när det gäller vedlevande insekter. Området har också studerats ur den aspekten ända sedan 1930-talet och är därför intressant ur ett miljöövervakningsperspektiv. Av de över 200 rödlistade arter som är kända från reservatet utgör skalbaggarna så mycket som drygt hälften. De flesta av dem är associerade med träd (vedlevande m.m.). Flera arter förekommer här på utpostlokaler av sitt utbredningsområde. När det gäller sydliga arter är flera mer eller mindre beroende av ädla lövträd, inte minst ek. Eken har missgynnats genom upphörd hävd, skogsbruk och lägre vattenflöden vilket i sin tur drabbat flera eklevande arter. Ett exempel på detta är den bredbandade ekbarkbocken som eftersökts men inte konstaterats sedan början av 1980-talet. Ett exempel på en östlig art är den sällsynta jordlöparen urskogslöpare som bara konstaterats vid nedre Dalälven i hela Norden. Flera "urskogsrelikter" såsom cinnoberbagge och svartoxe har här sina rikaste populationer i landet. Den brandgynnade

faunan har med all säkerhet gått tillbaka i Båtfors. En art som drabbats av detta är slät tallkapuschongbagge som inte setts i området sedan 1970-talet.

Områdets unika karaktär, relativa orördhet, geografiska läge m.m. gör området värdefullt för många organismgrupper. För den högre faunan är naturreservatet Båtfors för litet för att bära en egen population av mer krävande arter. Det visar exemplet vitryggig hackspett som ännu 1987 förekom med fem häckande par inom reservatet. Under de sista åren har inga häckningar konstaterats i hela Nedre Dalälven, trots att flera individer planterats ut i området genom Projekt vitryggig hackspetts försorg. För kryptogamer är reservatet högintressant bl. a för den höga andelen gamla träd och död ved. Kombinationen hög luftfuktighet och gamla ädellövträd med högt bark-pH har gjort det möjligt för den oceaniska arten jättelav att leva här på sin enda kända lokal i östra Svealand. Stamkvastmossan förekommer sannolikt här av samma skäl. Flera mossor är också direkt beroende av regelbundna översvämningar exempelvis hårklomossa och timmerskapania. Det höga kalkinslaget skapar förutsättningar för en lundartad flora med gräs som skogskorn och skogssvingel samt den marklevande svampen violgubbe.

Beskrivning av naturtyper och arter

6430 – Högörtängar (4,5 ha)

Högörtängar är marker med högvuxen örtvegetation med exempelvis hampflockel, vänderotsarter, hundkex, fackelblomster och älggräs. Dessa marker är näringsrika och fuktiga och förekommer i skyddade strandmiljöer eller vid småvatten eller andra blöta partier. Markerna hålls öppna genom naturliga processer såsom översvämningar och isskjuvning. Då tidigare hävdade marker inte får anges som högörtäng och all öppen mark tidigare slåttrades är habitatet endast utpekat på sådana marker som före regleringen utgjordes av älvbotten.

Naturtypen är känslig för att de naturliga processer som håller marken fri från busk- och slyvegetation upphör.

6450 – Nordliga översvämningsängar (301 ha)

Dessa ängar förekommer längs med vattendrag som översvämmas under vår och sommar. Naturtypen har använts eller används fortfarande som slåtteräng. Buskar och träd av igenväxningskaraktär bör inte förekomma. I Båtfors har slåtter och bete upphört sedan länge (bortsett från mindre arealer) och till följd av vattenregleringen som hindrar den naturliga störningen sker en viss igenväxning och på sikt även beskogning i flera av de gamla fodermarkerna. Ängarna domineras av tuvtåtel, grentörr och vasstarr med inslag av salixbuskar och enstaka trädgrupper samt trädsolitärer. Bitvis är ängarna örtrika och starkt kalkpåverkade. Vissa ängar har bitvis en mer myrmarksartad flora. Bland de typiska arterna kan nämnas slåtterblomma, ängsvädd, ängsruta, sjöfräken och vattenklöver. Återupptagen hävd planeras inom vissa delar. Dock gynnas vissa arter av igenväxningen och restaurering måste därför utföras med stor försiktighet.

De nordliga alluviala ängarna är känsliga för upphörd hävd eller brist på naturliga störningar såsom översvämningar och isskjuvning som håller markerna öppna och fria från igenväxning. Även gödsling och annan näringstillförsel såsom stödutfodring är ett hot eftersom växtsamhället då förändras.

7140 – Svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr (20 ha)

En del av de gamla slåttermarkerna har utvecklats till myrmarker som fått ett rikt risskikt med bl.a. mycket pors. Här förekommer också vitmissor på en del håll, men gräs- och halvgräsvegetationen är fortfarande dominerande. Sumpviol är allmänt förekommande i vissa områden. I rikare delar påträffas bl.a. hirsstarr och orkidéer som ängsnycklar.

Naturtypen är känslig för förändringar i hydrologin, igenväxning med buskar och träd, gödslingspåverkan samt körskador.

9010 – *Västlig taiga (125 ha)

En stor del av skogen är klassad som naturtypen västlig taiga som definieras som naturliga, gamla skogar samt yngre successioner som utvecklas naturligt efter brand eller omfattande stormfällningar, "naturskog" eller "naturskogsartad skog". Med naturliga, gamla skogar menas skogar som bibehållit en stor del av den naturliga skogens artsammansättning, åldersvariation och ekologiska funktion med exempelvis ett stort inslag av död ved, gamla träd och en flerskiktad, mosaikartad struktur. Större delen av Båtfors skogar är rika på lövträd och björk och asp hör till de vanligaste trädslagen. Många av skogarna har också ett stort inslag av ädla lövträd och ask, ek och lind förekommer ställvis mycket rikligt. Bestånd med mindre inslag av lövträd har förts till undergruppen blandskog. Granskogar på rik mark har förts till naturtypen 9050. Bestånd av äldre tall förkommer mycket sparsamt inom området, bortsett från enstaka solitärer i svämskogarna. Utförda och planerade naturvårdsbränningar har som mål att på sikt ändra på detta förhållande.

Västlig taiga är känslig för olika former av produktionsinriktat skogsbruk i eller i anslutning till objekt eftersom det leder till brist på gamla träd, död ved etc. Exempel på skogsbruksåtgärder är avverkningar som slutavverkning, gallring, röjning, blädning etc. (gäller ej naturvårdsinriktade avverkningar), transporter, markberedning, dikning (även skyddsdikning) och plantering. Skogsbilvägar fragmenterar skogsområden och medför att hydrologin i skogsområdet kan förstöras. Graninvandring kan vara ett hot mot flerskiktade tallskogar och lövskogar. I de delar där det finns rikligt med ek eller andra spärrgreniga träd är dessa känsliga för trängning av andra träd, speciellt gran.

9050 – Näringsrika granskogar (28 ha)

På flera platser inom Natura 2000-området finns gammal granskog som växer på rik mark. I vissa delar finns en tydlig kalkpåverkan vilket skapar en speciell markflora av såväl kärlväxter som svampar. En typisk art för naturtypen är svampen violgubbe. Granbestånden är på flera platser överåriga och mängden död ved är ställvis stor. Den döda veden hyser ovanliga arter såsom skalbaggen svartoxe och svampen rosenticka.

Naturtypen är känslig för produktionsinriktat skogsbruk vilket skulle medföra att värdefulla funktioner och strukturer försvinner. Exempel på skadliga ingrepp är avverkning (naturvårdsgallring/plockhuggning av gran kan dock behövas), röjning av buskskikt, framförande av motordrivna fordon, markberedning, gödsling och plantering. Avvattningsföretag som ändrar hydrologin och hydrogeologin i området ger försämrade förutsättningar för naturtypen och dess typiska arter.

9070 – Trädklädd betesmark (0,7 ha)

På Svinön förekommer ett extensivt bete med får. Öns centrala, högre liggande delar översvämmas inte vid högvatten och består av storblockig mark. Här står ett tiotal grova vidkroniga ekar som utvecklats under öppna förhållanden där inte annan vegetation konkurrerat eller trängt träden. Dessutom förekommer även yngre ekar som kan efterträda de äldre ekarna. Miljöer som denna hyser ofta en rik biologisk mångfald med exempelvis lavar och insekter. Blommande buskar som exempelvis rosenbuskar ökar värdena för insekterna.

Naturtypen är känslig för upphört bete som leder till att konkurrerande vedartad vegetation skuggar och tränger undan hagmarksträden. Vid ett för lågt betestryck kan återkommande röjningar vara nödvändiga. Ett annat hot är att föryngringen av ersättare till de grova träden är för liten. Det är därför viktigt att det finns trädindivider i alla åldrar. All form av exploatering kan skada naturvärdena. Avverkningar av hela eller delar av träd (även döda) annat än i naturvårdsändamål får inte utföras.

9080 – *Lövsumpskog (9 ha)

Båtfors ligger i ett flackt landskap vilket innebär att lägre liggande skogspartier blir våta och kärrartade. De blöta lövskogsbestånd som inte har kategoriserats som svämskog har förts till naturtypen lövsumpskog. De vanligaste trädslagen är glasbjörk och al, men andra lövträd liksom tall och gran förekommer också. På grund av de blöta förhållandena växer träden ställvis på höga socklar vilket är ett viktigt substrat för många arter. Flera bestånd är tidigare påverkade av huggning varför träden är relativt unga och mängden död ved är liten. Dessa bestånd har dock en god potential, och med rätt skötsel kommer dessa få höga naturvärden inom ett par decennier. Vissa delar är kraftigt påverkade av dikning, och denna markavvattning måste snarast stoppas.

Naturtypen är mycket känslig för störningar i hydrologin varför dikningar (även skyddsdikning och dikesrensning) i och kring området skulle skada värdena. Produktionsinriktade avverkningar i området har direkt skadlig effekt. Däremot kan en naturvårdsgallring och borttagande av gran vara positivt eftersom granen ibland på sikt konkurrerar ut lövträden. Tunga maskiner får ej framföras eftersom det ger körskador och störningar i hydrologin. Lövsumpskogar är även känsliga för avverkningar i angränsande marker eftersom luftfuktighet påverkas negativt av detta.

91E0 – Svämlövskog (341 ha)

Skogarna som ligger närmast Dalälvens många delflöden genom Båtforsområdet översvämmas helt vid högvatten. De regelbundna översvämningarna bidrar till att skogarna blir mycket näringsrika och får en frodig vegetation. Många träd är mycket gamla och grova och död ved förekommer ställvis rikligt. Krontäckningen skall vara mellan 30-100 % och ask och triviala lövträd utgör tillsammans eller var för sig minst 50 % av grundytan. Skogen är luckig med omväxlande sediment- och moränpartier. På lägre mark med tyllar och älvängsfragment finns gamla grova lövträdsolitärer, varav flera dock hotas av graninväxning. Ädla lövträd förkommer frekvent inom naturtypen och vissa delar skulle antagligen kunna klassas som 91F0. Bland annat finns grova ekar som inte får trängas av konkurrerande gran och slyvegetation. På högre liggande marker sker en övergång mot andra skogstyper. Delar av svämlövskogarna hävdades tidigare som slåttermark och vid restaurering kan en del av denna naturtyp överföras till en hävdnaturtyp.

Denna naturtyp är främst känslig på grund att sitt beroende av översvämningar. Vid ett reglerat vattendrag blir de naturliga störningarna mindre och naturtypen växer igen. Gran kan exempelvis bli ett mycket allvarligt hot mot naturtypen. Som övriga skogliga naturtyper är dessa skogar också känsliga för skogsbruksåtgärder, dikningar, körskador etc. (se ovan).

91F0 – Svämädellövskog (24 ha)

Längs med vissa av de delar som regelbundet översvämmas är inslaget av ädla lövträd mycket stort. Enligt definitionen för naturtypen skall krontäckningen överstiga 30 % och mer än halva grundytan utgörs av ek, alm eller ask. Ask utgör dock tillsammans med triviallöv mindre än halva grundytan. Skogen växer på de näringsrika avlagringar som älven avsätter vid högvatten. Vid lågvatten är markerna vanligen väl dränerade. Ädla lövträd förkommer spritt i hela området men vanligen förkommer asp och andra triviallövträd tillsammans med ask i allt stor omfattning för att en klassning till 91F0 ska vara möjlig.

Naturtypens känslighet överrensstämmer med 91E0.

1086 – Cinnoberbagge (*Cucujus cinnaberinus*)

Cinnoberbaggen är beroende av nyligen död och döende asp för sin larvutveckling och trivs i lövrika skogar. Ofta hittar man den i brandskadade träd. Arten är rödlistad i kategorin starkt hotad (EN) och också uppförd på IUCN:s globala rödlista. Den är begränsad till Uppland, Gästrikland och Dalarna, med ca 80 % av landets totala population i Uppland. Uppland har därför ett särskilt ansvar för att bevara arten. Cinnoberbaggen är utsedd till Upplands landskapsinsekt.

Arten är känslig för brist på gamla aspar som åldras och dör. På längre sikt är den känslig för successionen som gör att skogarna blir för slutna och aspen konkurreras ut av barrträden. Utan naturliga störningar i form av bränder, större stormskador eller insektsangrepp kommer arten att försvinna om inte aktiva åtgärder vidtas för att öppna upp skogarna.

1361 – Lodjur (*Lynx lynx*)

Lodjuret är framförallt ett skogslevande djur som främst livnär sig på rådjur, men kan klara sig på småvilt såsom harar och skogshöns. En hona med ungar dödar cirka sex rådjur per månad, medan en hanne dödar cirka fem och en ensam hona cirka tre. Lodjurets hemområde sträcker sig mellan tre och tio kvadratmil, men djuren återkommer tämligen regelbundet till vissa speciella platser. De föredrar kuperade och ostörda marker där de lättare kan finna skydd. Utanför familjegrupperna vandrar djuren i allmänhet ensamma. Parningstiden infaller i början av mars och dräktighetstiden är omkring 65 dygn varefter en till fyra ungar föds som sedan följer modern upp till ett år.

Det största hotet mot lodjuren är jakt där det idag förekommer en viss illegal avskjutning. En del djur avlider också till följd av rävskabb, kattpest och vid påkörningsolyckor på vägar.

1381 – Barkkvastmossa (*Dicranum viride*)

Barkkvastmossan hette tidigare stamkvastmossa och växer på barken av lind, ask, lönn och ek och helst på grova gamla trädstammar. Arten föredrar träd med relativt högt bark-pH. Vanligen hittar man den i relativt naturskogslika bestånd, men arten kräver en viss störning, t.ex. betesdrift, hamling, luckhuggning, etc., som garanterar en viss luckighet för att de ljuskrävande träden skal kunna föryngra sig. I Båtfors upprätthölls tidigare denna luckighet av störningar orsakade av Dalälvens översvämningar samt regelbunden hävd, men nu håller många skogar på att bli allt tätare. Barkkvastmossan är mycket ovanlig och är upptagen på rödlistan som en starkt hotad art.

Artens behov av grova ädellövträd gör att allt det som hotar dessa träd också hotar barkkvastmossan. Arten är därför känslig för förtätning av kronskiktet, trängning av slyvegetation och invandring av gran som missgynnar de grova träden och förhindrar föryngringen av ädla lövträd.

1383 – Hårklomossa (*Dichelyma capillaceum*)

Hårklomossa växer ofta i skuggan under träd och buskar utmed stränder till sjöar och mer eller mindre långsamt flytande älvar, åar och större bäckar. Det är lika vanligt att mossan växer på block som att man hittar den på basen av videbuskar eller klibbalar i vattenbrynet. Arten förekommer vanligen inte innanför vassbårder. Utmärkande för hårklomossans växtplats är att den utsätts för årliga vattenståndsfluktuationer. Årliga mer eller mindre regelbundna vattenståndsfluktuationer på över en meter är utmärkande för de flesta av vattendragen med hårklomossa. Även reglerade vatten kan hysa hårklomossa om vattenståndsfluktuationerna är stora och av mer varaktig karaktär. Inom Båtfors förkommer den på ett fåtal lokaler. Arten är rödlistad som missgynnad.

Artens behov av översvämning gör att arten är mycket känslig för vattenreglering. Vattenreglering utgör ett hot dels genom utebliven översvämning, men även genom onaturligt snabba fluktuationer vid exempelvis korttidsreglerade magasin. Troligen utgör också övergödningen ett problem eftersom arten då konkurreras ut av andra arter. Skogsbrukets negativa inverkan på hårklomossa kan delas upp i två delar, dels direkta avverkningar av strandskog, och dels indirekta effekter av skogsbruk i hela avrinningsområdet. En avverkning av alla skuggande träd på en lokal med hårklomossa decimerar förekomsterna kraftigt (eller kan slå ut dem helt), men gallring av enstaka träd bedöms inte påverka populationerna lika mycket. Gallring och röjning på hårklomossans växtplatser bör dock alltid utföras med yttersta försiktighet eftersom artens känslighet för åtgärden inte är helt klarlagd.

1386 – Grön sköldmossa (*Buxbaumia viridis*)

Arten växer på multnande stammar och stubbar, i frisk till fuktig barr- eller blandskog. Substratet är murken och mjuk ved av gran, men den kan även förekomma på ved av tall och lövträd. Vanligtvis finns endast några få sporkapslar på varje låga. Arten finns i skog som lämnats till mer eller mindre

 borttagen uppgift enligt GD

fri utveckling, där småskaliga störningar leder till fortlöpande tillförsel av grov död ved i olika former, vilken arten kan växa på. De substrat som mossan föredrar är relativt kortlivade och därför är det viktigt att det finns en kontinuerlig tillgång på lämplig ved inom spridningsavstånd på varje lokal. Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest 1 m vegetativt, och effektivt 1 km med sporer under en 10-årsperiod.

Grön sköldmossa är känslig för skogsavverkning (ökad exponering och uttorkning), och bristen på grov död ved i skogen utgör det allvarligaste hotet mot arten. En minskning av skogar med lämpliga livsmiljöer gör att avståndet dem emellan blir så långt att de isoleras från varandra och utdöenderisken ökar.

1928 – Aspbarkgnagare (*Xyletinus tremulicola*)

Larverna av aspbarkgnagaren lever inne i den mycket torra innerbarken på begränsade partier av grova döda aspstammar som står solexponerat. Ibland finner man angrepp i döda barkdelar på levande träd. De ofta starkt begränsade angreppsställena ligger i anslutning skrapskador, angrepp av asptickan, eller andra skador som gjort barken grov och ojämn. Arten påträffas mycket sällan i liggande träd, men angrepp kan fortsätta en kort tid efter det att asparna fallit omkull. De kan påträffas några meter upp på stammen ända upp i kronregionen på grova solexponerade grenar. Arten utnyttjar ofta samma barkpartier under flera generationer. Larvutvecklingen är troligen tvåårig och den fullbildande skalbaggen påträffas under juni och juli. Arten är rödlistad under hotkategorin sårbar (VU).

Se känslighet för cinnoberbagge.

1984 – Platt spretmossa (*Herzogiella turfacea*)

Arten växer på murken ved, på torvjord eller på socklar av al på fuktiga, skuggiga ställen i sumpskog. Arten gynnas av att tidvis översvämmas. Platt spretmossa trivs i områden med mycket död ved av klibbal och kanske även gran. Arten gynnas därför av skogar som lämnats till fri utveckling i brandrefugial miljö (sumpskog). Att det sker småskaliga störningar, som leder till fortlöpande tillförsel av grov död ved i olika former, är en förutsättning för att arten ska finnas.

Platt spretmossa är känslig för produktionsinriktat skogsbruk eftersom den är beroende av en kontinuerlig tillförsel av död ved. Avvattningsföretag i form av dikning (även skyddsdikning) i eller i områdets närhet kan förstöra artens livsmiljö. Skogsavverkningar i anslutning till dess växtplats är negativt då luftfuktigheten i sumpskogen minskar.

FÅGELDIREKTIVSARTER

A094 Fiskgjuse (*Pandion haliaetus*)

Fiskgjusen bygger stora risbon som vanligen placeras i toppen av grova, plattkronade, gamla tallar med utsikt över omgivningen. De utvalda boträden kan växa i allt från sluten skog till öppna områden som hyggen, mader och myrar. I regel läggs boet i direkt anslutning till fiskrika sjöar och vattensystem, och många är placerade intill stranden eller på öar. Fiskgjusen fångar fiskar ner till en halv meters djup och kräver att vattnet inte är för grumligt eftersom det då är svårare att hitta bytena. Sverige hyser ungefär en tredjedel av det europeiska beståndet varför Sverige har ett extra stort ansvar för arten.

Hoten mot fiskgjusen utgörs av störningar från friluftsliv (sportfiske, bad, kanoting, båttrafik etc.) i bonas närhet och bristen på lämpliga boträd är ofta ett problem. Inom en begränsad yta i Västergötland tjugofaldigades antal par när artificiella boplattformar sattes upp vilket belyser bristen på naturliga boplatser. Miljögifter har under förgående sekel varit ett mycket allvarligt hot mot arten, men än idag förekommer kemikalier såsom bromerade flamskyddsmedel som kan ha en negativ påverkan.

A217 Sparvuggla (*Glaucidium passerinum*)

Den optimala biotopen torde vara en biologiskt mogen, rikt strukturerad och öppen typ av grandominerad skog där andelen grova lövträd i form av björk, al och asp är ansenlig. Den kan dock även häcka i rena lövbestånd. Skogens ålder och struktur kan emellertid variera högst väsentligt med revir i såväl urskogsmiljöer till skogsområden med ett ganska intensivt skogsbruk. Huvudkravet är närvaron av grövre träd där spillkråkan eller annan hackspett hackat ut sitt bohål som sedan sparvugglan återanvänder för sin häckning. Ofta hittas arten i kantzonen mellan skog och öppen mark såsom myrar, betesmark eller hyggen. Detta för att födotillgången torde vara bättre här med mer smådäggdjur och småfågel. Huvuddelen av fåglarna stannar över vintern.

Sparvugglan är känslig för brist på lämpliga bohålsträd. Det krävs grova tallar eller lövträd och förekomst av hackspettar.

A220 Slaguggla (*Strix uralensis*)

Slagugglan häckar främst i gles, uppbruten barr- och blandskog i anslutning till lämpliga födosöksområden i form av öppen mark såsom myrar, kalhyggen och småskaligt jordbrukslandskap. För god häckningsframgång krävs höga gnagartätheter och tillgång på lämpliga häckningsplatser i form av ihåliga träd, framför allt s.k. skorstenstubbar av tall eller ihåliga ekar. I detta hänseende är spillkråkan en viktig art då skorstenar ofta bildas efter det att träden knäcks i höjd med ett gammalt spillkråksbo. Eftersom det råder en akut brist på naturliga boplatser kan man sätta upp holkar i lämpliga områden så länge inte detta drabbar pärlugglan. I Uppland häckar över hälften av slaguggiorna i holk. Arten jagar över arealer i storleksordningen 5-12 km^2 och ungfåglar sprider sig 5-70 km från boplatsen.

Artens känslighet är starkt knuten till bristen på lämpliga boplatser. Detta som en följd av rationalisering och städiver i skogen som lett till att lämpliga boträd tagits bort, samt att träden sällan får bli så grova som lämpliga boträd är. Dagens skogar är också allt för täta med få gläntor. Detta som en följd av plantering följt av röjningar och gallringar sett till att träden står i jämna förband så tätt som möjligt i för bästa kvalitet och avkastning. Dessutom är dikningen av skog och våtmarker ett stort problem då större ytor beskogas och att födotillgången försämras.

A223 Pärluggla (*Aegolius funereus*)

De största tätheterna finns i gammal, tätvuxen granskog med luckor i form av vindfällen och små våtmarker. Inslaget av tall, björk och asp kan vara stort. Ofta påträffas arten i gränsområden mot hyggen, ängar eller större myrar. I dessa öppnare biotoper är risken för predation från slaguggla dock stor. Pärlugglan förkommer därför sällan i trakter med slaguggla, även om biotopen i övrigt är optimal. Uppsättning av slagguglehollkar kan därför bidra till pärlugglans minskning. Boet placeras i en ihålig asp, ofta används gamla bon från spillkråka och sällsynt också gråspett eller gröngöling. Bristen på lämpliga boträd är generellt sett ett stort problem för arten, men holkar används gärna.

Det absolut största hotet mot pärlugglan är det moderna skogsbruket. Orsaken till det är att arten är känslig för bristen på lämpliga boträd. Dessutom har ett allt hårdare utnyttjande av marken bidragit till att mindre gläntor och öppna våtmarker dikats ut och planterats. Upphörd hävd av åkrar och fodermarker i det småskaliga jordbrukslandskapet bidrar också till att försvåra för arten. Arten är dock inte särskilt störningskänslig och kan ha sitt bo i närheten av vandringsleder och rastplatser.

A234 Gråspett (*Picus canus*)

Den vanligaste biotopen utgörs av gles, lövblandad barrskog med död ved och med ett rikt bärrisdominerat fältskikt. Den finns ofta i bestånd som gränsar mot öppen mark i form av åkrar, hagmarker, stränder eller hyggen. Till boträd väljs främst grov asp men även tall, björk, rönn och gråal. Förekomst av solexponerade partier som bryn, gläntor eller branter är karaktäristiska inslag i reviren. Förutom de öppna markerna innehåller gråspettens marker normalt grova träd av asp och björk. Arten häckar numera ofta i kvarlämnade grova aspar på hyggen. Historiskt sett har arten, liksom övriga hackspettar, gynnats av skogsbränder. På kort sikt genom insektsrikedomen på

brandfältet och på lång sikt genom bildandet av s.k. lövbrännor. De öppna markerna är viktiga eftersom de hyser stora antal av de ur födosynpunkt viktiga myrorna. Under sommarhalvåret livnär sig gråspetten till stor del på myror, myrägg och myrpuppor. Särskilt vintertid då myrorna blir svårare att nå blir de vedlevande insekterna istället en viktig födoresurs. Speciellt värdefullt är äldre lövträdsbestånd med rik förekomst av död ved. Arten ses under denna årstid ofta i alstrandskog eller gamla aspbestånd

Det stora hotet mot gråspetten i Sverige är den kontinuerliga och fortsatt pågående utarmningen av skogslandskapet. Ett allt intensivare skogsbruk med allt mindre arealer obrukad skog gör att livsrummet för arten krympt kraftigt under den senare delen av 1900-talet. Mer specifikt handlar det om överföringen av naturlig, varierad skog till ensartade monokulturer av gran och tall, överföring av lövdominerade bestånd till rena barrbestånd och skogsbrukets vana att städa bort merparten döda och döende träd i skogen. Gråspetten och många av de arter som föredrar ljus, öppen och gles skog har missgynnats kraftigt sedan skogsbetet upphörde. Fragmentering av lämpliga häckningsmiljöer, såväl på beståndsnivå som på landskapsnivå, bidrar till att splittra beståndet. Denna fragmentering leder till att effekterna av olika negativa processer på beståndsnivå kan förstärkas.

A236 Spillkråka (*Dryocopus martius*)

Spillkråkan är vanligast i barr- och blandskog med högst täthet i gammal högproduktiv blandskog. Reviren är mycket stora, normalt mellan 400 och 1000 ha vilket gör att det i regel ingår en mängd olika miljöer i ett revir. Spillkråkan rör sig lätt över stora områden och återfinns därmed även i fragmenterade områden. För bobygget krävs grova träd av vanligen asp, tall eller björk. Asp skall ha en brösthöjdsdiameter över 30 cm och tall 40 cm. Medelåldern på botallar i Uppland är 170 år och boträden har ofta en sådan dimension att de skulle lämpa sig för örnbon. Tillgången på död ved är en väsentlig faktor för spillkråkan, vars födosök är helt inriktat på vedlevande insekter. Då arten äter mycket hästmyror har spillkråkan lägre krav på den döda veden och stubbar räcker ofta långt. Spillkråkan är något av en nyckelart i skogslandskapet eftersom den årligen hackar ut ett nytt bo som sedan återanvänds av t.ex. knipa, skogsduva, ugglor, tornseglare och fladdermöss.

Spillkråkan är känslig för minskad lövträdsandel, ökad granandel och mera homogena bestånd. Minskad medelålder i bestånden i intensivt brukade trakter gör att tillgången på lämpliga boträd minskar. Eftersom spillkråkan i stor utsträckning livnär sig på hästmyror missgynnas den med största säkerhet av stubbrytning och GROT-uttag.

A239 Vitryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*)

Arten är den mest specialiserade av alla europeiska hackspettar beroende på att den främst livnär sig på larverna av bark- och vedlevande insekter i döda eller döende lövträd. Lövinslaget får inte understiga 75 %, och mängden död ved bör inte understiga 20 % av virkesvolymen. Bohålet mejslas vanligen ut i asp, björk och al och då särskilt i döda, döende eller försvagade träd. I en svensk studie utgjorde bark- och vedlevande insekter 79 % av födan, varav hälften var skalbaggslarver. Även under ungmatningstiden, när insektstillgången i övrigt är god, utgjorde larver av vedinsekter 50 % eller mer av födan. Denna starka specialisering på lövträdslevande insekter gör att den vitryggiga hackspetten kräver en kontinuerlig tillgång till ett stort antal kraftigt insektsangripna lövträd. Det i särklass viktigaste trädslaget för födosök är björk (34%), följt av asp (18%) och sälg (17%) och därefter ek (10%), gråal (7%), klibbal (5%) och övriga lövträd (4%). Dessutom kan arten temporärt nyttja brända barrträd eller kraftigt insektsangripna barrbestånd, exempelvis stormfälld eller översvämmad granskog som angripits av granbarkborre, så länge dessa barrbestånd finns inom rimliga avstånd från revirets lövträdsdominerade skogar. En undersökning i Nedre Dalälvsområdet visade att endast 4 % av födosöket utfördes på barrträd. I det svenska naturskogslandskapet – innan industrialism och storskaligt skogsbruk – var en av den vitryggiga hackspettens huvudsakliga livsmiljöer troligen stora brandfält och efterföljande successionslövskogar, s.k. lövbrännor, samt svämskogar och lövsumpskogar. I dag finns arten mest i igenväxande kulturmark på grund av skogsbrukets odling av barrträd och borttröjande av lövträd. På grund av att flertalet lövskogstyper är relativt kortlivade och

så småningom genom succession övergår till mer barrdominerade bestånd, flyttar fåglarna ofta runt i landskapet. Arten är således inte strikt knuten till gammal lövskog utan kan även förekomma i relativt unga lövträdsbestånd med rikt inslag av död och döende ved. Den vitryggiga hackspetten är upptagen på rödlistan som akut hotad, vilket är den allvarligaste kategorin innan utrotning.

Den vitryggiga hackspetten är mycket känslig för minskat lövinslag i skogsmarken och det stora, och allt annat överskuggande, hotet mot vitryggig hackspett i Sverige är det moderna skogsbrukets kontinuerliga och fortsatt pågående utarmningen av skogslandskapets biologiska mångfald. Allt intensivare skogsbruk med allt mindre arealer obrukad skog gör att livsrummet för arten krympt oerhört kraftigt under den senare delen av 1900-talet. Mer specifikt handlar det om överföringen av naturlig, varierad skog till ensartade monokulturer av gran och tall, överföring av lövdominerade bestånd till rena barrbestånd samt skogsbrukets tidigare vana att städa bort merparten av döda och döende träd i skogen. Flisning och vedhuggning kan på ett mycket negativt sätt påverka förekomsten av lämpliga födosöksmiljöer. Bristen på bränder och dikning av våta marker samt även reglering av vattendrag ger även det minskad mängd lövträd och död ved. De onaturligt stora stammarna av älg och rådjur medför att lövföryngringen i stora områden är så gott som försumbar. Fragmentering av lämpliga häckningsmiljöer, såväl på beståndsnivå som på landskapsnivå, bidrar till att splittra beståndet. Denna fragmentering leder till att effekterna av olika negativa processer på beståndsnivå (slumpvis utdöende, ojämn könskvot, svårigheter att finna partner, hybridisering med större hackspett, inavel m.m.) förstärks. Störningar på häckningsplatserna kan ha mycket stor effekt när populationsstorleken är så liten som den är i nuläget.

A241 Tretåig hackspett (*Picoides tridactylus*)

Födan utgörs av skalbaggar och skalbaggslarver – framförallt barkborrar – som den hackar fram ur döende och döda träd. Förekomsten av tillräckliga mängder död ved är således den viktigaste beståndsreglerande faktorn. De högsta tätheterna finns normalt i högproduktiv, orörd, fuktig granskog med ett rikt inslag av björk, al och asp liksom döda träd i form av högstubbar, rakor och lågor. Så fort kravet på goda födosöksmiljöer är uppfyllt kan arten hittas i de flesta miljöer med gott om död/döende ved såsom svämskogar, lövbrännor, sumpskog eller andra självgallrande bestånd. Då mängden lämpligt substrat varierar över åren i olika områden flyttar hackspetten sitt revir efter mattillgång. Boet hackas helst ut i gran men även tall. I lövdominerade bestånd återfinns boet i döende björk, asp eller al. Mängden lämpligt substrat i form av döende eller döda träd måste utgöra minst 15 m^3/ha eller ca 5 % av den stående biomassan i ett 100 ha stort område. Arten är normalt en stannfågel. Arten är upptagen på rödlistan som sårbar.

Tretåig hackspett är känslig för trakthyggesbrukets verkningar som leder till minskad mängd döende träd och minskat lövinslag. Även utdikningen av skogsmark och våtmarker är ett stort problem. Se även känslighet för vitryggig hackspett ovan.

Bevarandesyfte

Syftet med Natura 2000-området Båtfors är att bevara det särpräglade landskapet som är skapat av den tidigare naturligt strömmande Dalälven som genom erosion, översvämningar och sedimentation givit goda förutsättningar för en mängd ovanliga naturtyper och arter. Bevarandet av Båtfors bidrar till att bevara naturvärdena även på en biogeografisk nivå.

Bevarandemål och uppföljning

Observera att nedanstående bevarandemål inte är fastlagda. På grund av kunskapsbrist i dagsläget saknas ibland specifika värden. Dessa är i så fall ersatta med X. Målen kan också komma att ändras under arbetets gång med bevarandeplanerna och kommer i vissa fall att fastställas först efter kommande basinventering. Förslag till uppföljning av bevarandemålen anges i kursivt efter respektive mål. För mer detaljerad uppföljningsmetod, se Naturvårdsverkets rapport. Typiska arter finns angivna i naturvårdsverkets vägledningar.

6430 Högörtäng

Areal

– Arealen högörtäng bibehålls med 4 ha. — *Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Täckningsgraden av buskar och träd är högst 10 % — *Vart 6 år, IRF*

Typiska arter

– De typiska arterna x, y, hundkex, hampflockel, gökblomster eller fackelblomster ska förekomma i 30 % av provytorna. — *Vart 6 år, fältbesök*

6450 Översvämningsängar

Areal

– Arealen bibehålls med minst 280 ha. — *Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Täckningsgraden av buskar och träd är högst 30 %, buskar och träd och igenväxningskaraktär förekommer inte. — *Vart 6 år, IRF*

– 110 ha skall årligen hävdas genom slåtter eller bete. — *Vart 6 år, fältbesök*

– Diken skall inte förekomma. — *Fältbesök*

Typiska arter

– Någon av de typiska arterna ängsvädd, ängsruta, kärrdunört, sjöfräken, sumpmåra, vattenklöver, slåtterblomma, kärrspira och kärrviol m.fl. ska förekomma i 50 % av provytorna. — *Vart 6 år, fältbesök*

9010 Västlig taiga och 9050 Näringsrik granskog

Areal

– Arealen 9010 västlig taiga är minst 286 ha där undergruppen triviallövskog utgör minst 52 %, tallskog 2 % och brandfält 10 % av arealen. Arealen 9050 är minst 27,3 ha. — *Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Död ved förekommer med minst 1/5 av virkesvolymen. — *Vart 6 år, fältbesök*

– I undergruppen blandskog är andelen lövträd minst 30 %. — *Vart 6 år, IRF*

– I undergruppen triviallövskog är andelen lövträd minst 60 % och gran utgör mindre än 30 %. — *Vart 6 år, IRF*

– Andelen tall i tallskogen är minst 60 % — *Vart 6 år, IRF*

– Diken skall inte förekomma. — *Fältbesök*

– Naturvårdsbränningar ska utföras kontinuerligt enligt framtagen bränningsplan. — *Intern data*

Typiska arter

– De typiska arterna entita, talltita, tofsmes, stjärtmes, mindre hackspett, nötkråka och spillkråka ska ha revir i området. — *Vart 6 år, fältbesök*

9080 Lövsumpskog

Areal

– Arealen 9080 lövsumpskog är minst 24 ha. — *Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Andelen lövträd är minst 75 %. — *Vart 6 år, IRF*

– Död ved förekommer med minst 1/5 av virkesvolymen. — *Vart 6 år, fältbesök*

– Diken saknas. — *Fältbesök*

Typiska arter

– Mindre hackspett, stjärtmes och entita ska ha revir i området.	*Vart 6 år, fältbesök*

9070 Trädklädd betesmark

Areal

– Arealen 9070 trädklädd betesmark är minst 0,73 ha.	*Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Vedartad igenväxningsvegetation saknas.	*Vart 6 år, fältbesök*
– Krontäckningsgraden är mellan 25 och 50 %.	*Vart 6 år, IRF*

Typiska arter

– .	*Vart 6 år, fältbesök*

91E0 och 91F0

Areal

– Arealen 91E0 är minst 340 ha och 91F0 26 ha. I samband med restaurering av slättermark kan denna areal minskas.	*Vart 18 år, IRF*

Struktur och funktion

– Spärrgreniga träd hotas inte av trängning.	*Vart 6 år, fältbesök*
– Andelen gran är mindre än 20 %.	*Vart 6 år, fältbesök*
– Död ved förekommer med minst 1/5 av virkesvolymen.	*Vart 6 år, fältbesök*
– Naturtypen översvämmas under minst tre veckor minst vart tredje år.	*Vart 6 år, fältbesök*

Typiska arter

– Lunglav skall finnas på 5x % av trädstammarna med dbh över 30 cm.	*Vart 6 år, fältbesök*

			Mål	*Uppföljning*
1086	Cinnoberbagge	*Cucujus cinnaberinus*	X lokaler	*Vart 3:e år, fältbesök*
1361	Lodjur	*Lynx lynx*	Del av revir i omr.	*Vart 3:e år, fältbesök*
1381	Barkkvastmossa	*Dicranum viride*	X växtplatser	*Vart 3:e år, fältbesök*
1383	Hårklomossa	*Dichelyma capillaceum*	X växtplatser	*Vart 3:e år, fältbesök*
1386	Grön sköldmossa	*Buxbaumia viridis*	X växtplatser	*Vart 3:e år, fältbesök*
1928	Aspbarkgnagare	*Xyletinus tremulicola*	X lokaler	*Vart 3:e år, fältbesök*
1984	Platt spretmossa	*Herzogiella turfacea*	X växtplatser	*Vart 3:e år, fältbesök*
A094	Fiskgjuse	*Pandion haliaetus*	7 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A217	Sparvuggla	*Glaucidium passerinum*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A220	Slaguggla	*Strix uralensis*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A223	Pärluggla	*Aegolius funereus*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A234	Gråspett	*Picus canus*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A236	Spillkråka	*Dryocopus martius*	4 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A239	Vitryggig hackspett	*Dendrocopos leucotos*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A241	Tretåig hackspett	*Picoides tridactylus*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

- Vattenreglering.
- Skogsbruk som direkt påverkar de känsliga naturtyperna genom avverkning, gallring, plantering, dikning etc. eller indirekt genom förändrad hydrologi eller hydrokemi vid avverkning eller dikning (även skyddsdikning och dikesrensning) i naturtypernas omgivning. Detta gäller ej naturvårdsåtgärder och ingrepp i områden som det enligt naturreservats skötselplan är tillåtet med skogsbruk.
- Förtätning av skogen och igenväxning av gläntor vilket minskar solinstrålningen. Insprängda jätteträd, eller i övrigt gamla träd, kan skuggas ihjäl i förtid om andra träd tillåts växa upp i kronorna vilket leder till att de trängs undan och med dem hotade arter. Det leder även till att föryngringen av lövträd hotas.
- Att gran sprider sig i området och konkurrerar ut tall eller lövträd.
- Dikning, dikesrensning eller andra markavvattningsföretag, eller andra åtgärder som kan påverka hydrologin i området negativt.
- Minskad andel lövträd.
- Brist på död ved.
- Upphörd hävd och ogynnsam igenväxning av tidigare öppna marker.
- Införsel och förekomst av främmande arter.
- Olovlig insamling eller jakt på arter.
- Utsläpp eller spridning av olja, kemikalier, bekämpningsmedel o dyl.
- Flygning på låg höjd eller annan störning vid boplatser.
- Exploatering och samhällsbyggande, t.ex. täktverksamhet, vägar och bebyggelse.

Regelverk

I och med att Båtfors utpekats som Natura 2000-område krävs (enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken) tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i området. Ansökan görs på Länsstyrelsen. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman eller är nödvändiga för naturvårdsskötseln och förvaltningen av området.

Båtfors Natura 2000-område är också skyddat som naturreservat (Dnr. 231-9732-98). I reservatets beslut anges vad som är syftet med reservatet och vilka föreskrifter som gäller inom området.

Bevarandeåtgärder

Båtfors är präglat av den naturliga störning som vårfloden orsakar samt den långvariga hävden. På grund av upphörd hävd och vattenreglering har den naturliga dynamiken störts varför aktiva åtgärder krävs för att exempelvis hindra igenväxning av älvängar och lövrika svämskogar. För att uppnå gynnsam bevarandestatus inom området krävs därför att (mer detaljerade skötselåtgärder återfinns i det nya förslaget till skötselplan för naturreservatet Båtfors (Dnr. 231-9732-98), samt i Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för vitryggig hackspett och dess livsmiljöer, skalbaggar på skogslind, bredbandad ekbarkbock, svartoxe, liten aspgéléclav och vedinsekter på asp, skalbaggar på gammal asp, skalbaggar på äldre död tallved, skalbaggar på nyligen död tall, urskogslöpare i sumpskog i Nedre Dalälven, läderbagge med följearter, brandinsekter i boreal skog, långhorningar i ekhagar, liten havstulpanlav, violgubbe, barkkavastmossa, hårklomossa samt värdefulla träd i kulturlandskapet):

- En mer naturlig vattenfluktuation återskapas.
- Gran huggs försiktigt ur/ringbarkas/fälls där den utgör ett hot mot tall/lövskogen och de arter som är knutna till lövträd och tall.

- Grova, numer trängda lövträd och tallar friställs försiktigt.
- En flerskiktad, luckig skog med fler solexponerade träd eftersträvas i skötseln.
- Naturvårdsbränningar utförs kontinuerligt inom och angränsande till området enligt fastställd bränningsplan.
- Död ved nyskapas kontinuerligt tills dess att naturlig balans uppnåtts i hela området.
- Skogar starkt påverkade av skogbruk sköts på ett sådant sätt att lövträd gynnas. Gran avverkas i många yngre bestånd som sedan utvecklas mot en lövdominerad skog.
- I igenvuxna älvängar röjs träd, lövsly och salixbuskar av igenväxningskaraktär.
- Slåtter eller betesdrift återupptas på ett urval av älvängar och trädbärande betesmarker.
- Skötselplansförslaget revideras eftersom den anger fri utveckling för områden som kräver skötsel för att uppnå gynnsam bevarandestatus.
- Diken vid exempelvis Finnbomossen/Skomakarängen och södra delen av Storön läggs igen.
- Listade direktivsarters status och åtgärdsbehov kontrolleras genom inventering.

Bevarandestatus

Bevarandestatusen för Natura 2000-område Båtfors är icke gynnsam. Det främsta skälet till detta är vattenregleringen som lett och fortfarande leder till en kraftig omdaning av landskapet. Ytterligare en orsak till den ogynnsamma bevarandestatusen är hävdens upphörandet av vilket leder till igenväxningen av de öppna naturtyperna. Då det mänskliga brukandet tillsammans med den naturliga störningen är frånvarande måste då istället en aktiv skötsel utföras, vilket dock inte heller har gjorts. En del områden är också kraftigt påverkade av skogsbruk.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Untra borttagen uppgift enligt GDPR

enligt 17 § förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken

NATURA 2000

Regeringsgodkänd
Maj 2002

Områdestyp/status
SPA (enligt EUs fågeldirektiv)

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen
Mars 2009

Områdets storlek
461 ha

Ingående arter enligt fågeldirektivet

A002	Storlom	*Gavia arctica*
A038	Sångsvan	*Cygnus cygnus*
A094	Fiskgjuse	*Pandion haliaetus*
A104	Järpe	*Bonasa bonasia*
A108	Tjäder	*Tetrao urogallus*
A217	Sparvuggla	*Glaucidium passerinum*
A234	Gråspett	*Picus canus*
A236	Spillkråka	*Dryocopus martius*
A239	Vitryggig hackspett	*Dendrocopos leucotos*
A241	Tretåig hackspett	*Picoides tridactylus*
A409	Orre	*Tetrao tetrix tetrix*

Ägandeförhållande
Privat, bolag

Översiktlig beskrivning av området
Natura 2000-området Untra är uppdelat på ett flertal delområden längs med Nedre Dalälvens stränder nord och nordost om Söderfors. Området är utpekat för att skydda och utveckla miljöer som är lämpliga för skyddsvärda fåglar knutna till naturliga lövrika skogsmiljöer, våtmarker samt vattenmiljöer. Skogarna har tidigare påverkats av regelbundna översvämningar som gav en ljusöppen prägel med björk, asp, ek och tall där mängden död ved var stor. Översvämningarna medförde att granen inte kunde överleva och att död ved kontinuerligt skapades.

Mycket av skötseln i området den närmsta tiden grundar sig på att skapa förutsättningar för en livskraftig population av vittryggig hackspett. Detta gynnar också en stor mängd andra arter av insekter, svampar, mossor etc. knutna till lövträd och lövved. Området har under 1995 berörts av LIFE-projekt "hackspettlandskap – västlig taiga".

Beskrivning av naturtyper och arter

A002 Storlom (*Gavia arctica*)

Storlommen häckar från Skottland till Berings sund och majoriteten av de svenska fåglarna övervintrar i Svarta och Kaspiska havet. En mindre del stannar dock i Östersjön och Nordsjön under vintern. 99 % av EU:s häckande population finns i Sverige och Finland. Vid häckningen är storlommen mycket ortstrogen och normalt återvänder paret till samma lokal år efter år. Nedanför fjällkedjan häckar arten nästan uteslutande i större sjöar eller fjärdar (>20 ha) i skogslandskapet. Den föredrar näringsfattiga vatten med gles eller ingen växtlighet, steniga stränder och rikligt med små, glest bevuxna öar för bobygge. Eftersom arten har mycket svårt att röra sig på land läggs bobalen så nära strandkanten som möjligt. Normalt fiskar storlommen i samma vatten som den häckar men kan göra flygturer till fiskrika vatten i närheten. I Nedre Dalälvsområdet häckade tidigare flera tiotals par men antalet har minskat de senaste decennierna för att i Upplandsdelen endast bestå av några enstaka par.

Arten är mycket känslig för förhöjt vattenstånd under den tid ägg och ungar finns i boet. I reglerade vattensystem misslyckas ofta häckningen på grund av onaturligt förhöjda vattenflöden under häckningstiden (maj-juli). Från senare delen av april till början på juli bör vattenståndet stiga högst 5 cm och minska högst 30 cm. Storlommen är också mycket känslig för störningar och i områden med rörligt friluftsliv på land eller i vattnet inom 200 meter från boet (t.ex. kanoter, båtar och badande människor) kan ungproduktionen slås ut helt. Detta delvis p.g.a. ökad predation då boet lämnas obevakat. Skyddsområden och kanalisering av kanot- och båttrafik har visat sig åter ge framgångsrika häckningar i områden där detta varit ett problem. Ytterligare ett problem med båttrafiken är om stora svallvågor slår mot boet som då kan sköljas ner i vattnet.

A038 Sångsvan (*Cygnus cygnus*)

Sångsvanen häckar från Island via Skandinavien till nordöstligaste Sibirien och syd- och mellansvenska fåglar övervintrar beroende på isläget från södra Östersjön till Nordsjön. De senaste decennierna har den svenska populationen ökat på ett dramatiskt sätt. Sångsvanen häckar främst i grunda vegetationsrika sjöar och tjärnar. Den var tidigare knuten till otillgängliga platser men har i samband med expansionen även börjat häcka i avskilda vikar i de flesta sjötyper. Till skillnad från knölsvanen fördrar sångsvanen små vatten vilka gärna får vara omgivna av skog, men numer häckar de ofta i samma vatten. När sångsvanen söker efter föda gör den det både i vattnet och på land likt en gås.

Sångsvanen är känslig för kraftig störning under häckningstiden, men tack vare dess kraftiga expansion finns för närvarande ingen uppenbar hotbild.

A094 Fiskgjuse (*Pandion haliaetus*)

Fiskgjusen häckar på alla kontinenter utom i Syd- och Mellanamerika. I Europa häckar 90 % av paren i Sverige, Finland och Ryssland och nordeuropeiska fåglar övervintrar söder om Sahara. Sverige hyser ungefär 40 % av det europeiska beståndet. Detta betyder att Sverige har ett extra stort ansvar för arten. Fiskgjusen bygger stora risbon som vanligen placeras i toppen av grova, plattkronade, gamla tallar med utsikt över omgivningen. De utvalda boträden kan växa i allt från sluten skog till öppna områden som hyggen och myrar. I regel läggs boet i direkt anslutning till fiskrika sjöar och vattensystem, och många är placerade intill stranden eller på öar. Fiskgjusen fångar fiskar ner till en halv meters djup och kräver att vattnet inte är för grumligt eftersom det då är svårare att hitta bytena.

Hoten mot fiskgjusen utgörs framförallt av störningar från friluftsliv (sprotfiske, bad, kanoting, båttrafik etc.) i bonas närhet. Bristen på lämpliga boträd är ofta ett problem. Inom en begränsad yta i Västergötland tjugofaldigades antal par när artificiella boplattformar sattes upp vilket belyser bristen på naturliga boplatser. Miljögifter har under förgående sekel varit ett mycket allvarligt hot mot arten, men än idag förekommer kemikalier såsom bromerade flamskyddsmedel som kan ha en negativ påverkan.

A104 Järpe (*Bonasa bonasia*)

Järpen har sin huvudsakliga förekomst i ett brett bälte från Skandinavien till Stilla havet. Den är mycket stationär och när ett par har etablerat sig på en plats, stannar de där så länge biotopen är intakt. Järpen förekommer framförallt i större sammanhängande barrskogsområden, i första hand granskog med hög bonitet och rikligt med lövträd. Eftersom arten är stationär i sitt revir (25-50 ha) året runt krävs att häckningsbiotoperna kan erbjuda föda och skydd under alla årstider. Förekomsten av skydd verkar vara en nyckelfaktor och arten finns framförallt i täta skogsbestånd med ett rikt buskskikt eller mycket unga granar. Gallring och röjning i dessa bestånd leder nästan undantagslöst till att arten försvinner. Dessutom krävs ett lövinslag på över 10 % med al, björk och asp eftersom järpen under vintern har alhängen samt al- och björkknopp som huvudsaklig födokälla. Liksom för övriga skogshöns är tillgången på insekter avgörande för ungarnas överlevnad. Eftersom järpen är mycket stationär krävs en mycket god förekomst av kärr, myrar, bäckar och sumpskog i reviren.

Arten är känslig för att täta skogar med ett rikt buskskikt och mycket björk, al och asp röjs eller gallras. Järpen drabbas också hårt av dikningen av myr- och skogsmark eftersom ungöverlevnaden då kraftigt försämras. Även fragmentering och stor brist på sammanhängande gynnsamma biotoper (>25 ha) hotar arten. Till följd av det intensiva och storskaliga skogsbruket har populationen halverats sedan 1950-talet.

A108 Tjäder (*Tetrao urogallus*)

Tjäder häckar i barr- och blandskogsområden från Skandinavien och öster ut mot Bajkalsjön. De svenska fåglarna är stannfåglar och kräver större, helst tätvuxna barrskogar i ursprungligt skick med äldre tallar, ett gott inslag av grova aspar, bärrika kärr och rismyrar. Fåglarna kan röra sig över områden på 25 km^2. Tjäderns biotopkrav varierar kraftig över året. Vintertid och under lekperioden är förekomst av äldre, något öppna tallbestånd en nyckelfaktor. Under sommarhalvåret har tjäder, och då främst hönan med kycklingar, ett bredare biotopkrav med såväl gammal skog som öppna marker, såsom nyupptagna hyggen. Tjädern äter mycket bär och det är först när skogarna nått 30-40 års ålder som bärrisen börjar vandra in. Dock är skogar av den här åldern i produktionsskogslandskapet relativt glesa till följd av gallring och röjning av buskskikt varför ofta yngre tätare skogar väljs trots sämre födotillgång eftersom predationen annars är för hög. Förekomst av våtmarker är en mycket betydelsefull faktor då hönan under tidig vår till största delen livnär sig på späda skott av tuvull. Tillgången på proteinrika blad, blommor och frön bestämmer till stor del hönans kondition under häckningssäsongen och därmed hennes reproduktiva framgång. Våtmarker är också viktiga för kycklingarna då dessa under sin första levnadstid livnär sig på insekter som det finns mest av i kärr, myrkanter och surdråg.

Arten är känslig för den fragmentering som sker av skoglandskapet där det bildas jättelika monokulturer av tall eller gran. Enstaka hyggen har ingen negativ påverkan. Arten är även känslig för avvattning/dikning av våtmarker i skogslandskapet eftersom det leder till födobrist. I södra och mellersta Sverige har en betydande nedgång konstaterats i populationsstorleken.

A217 Sparvuggla (*Glaucidium passerinum*)

Sparvugglan förekommer i ett 60-100 mil brett bälte från Atlanten till Stilla havet. Huvuddelen av fåglarna stannar över vintern. Den optimala biotopen torde vara en biologiskt mogen, rikt strukturerad och öppen typ av grandominerad skog där andelen grova lövträd i form av björk, al och asp är ansenlig. Den kan dock även häcka i rena lövbestånd. Skogens ålder och struktur kan

emellertid variera högst väsentligt med förekomst i såväl urskogsmiljöer till skogsområden med ett ganska intensivt skogsbruk. Huvudkravet är närvaron av grövre träd där spillkråkan eller annan hackspett hackat ut sitt bohål som sedan sparvugglan återanvänder för sin häckning. Ofta hittas arten i kantzonen mellan skog och öppen mark såsom myrar, betesmark eller hyggen. Detta för att födotillgången torde vara bättre här med mer smådäggdjur och småfågel.

Sparvugglan är känslig för brist på lämpliga bohålstäd. Det krävs grova tallar eller lövträd och förekomst av hackspettar.

A234 Gråspett (*Picus canus*)

Gråspetten förekommer i södra delarna av barrskogsregionen från Europa till Himalaya. Den vanligaste biotopen utgörs av gles, lövblandad barrskog med död ved och med ett rikt bärrisdominerat fältskikt. Den finns ofta i bestånd som gränsar mot öppen mark i form av åkrar, hagmarker, stränder eller hyggen. Till boträd väljs främst grov asp men även tall, björk, rönn och gråal. Förekomst av solexponerade partier som bryn, gläntor eller branter är karaktäristiska inslag i reviren. Förutom de öppna markerna innehåller gråspettens marker normalt grova träd av asp och björk. Arten häckar numera ofta i kvarlämnade grova aspar på hyggen. Historiskt sett har arten, liksom övriga hackspettar, gynnats av skogsbränder. På kort sikt genom insektsrikedomen på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av s.k. lövbrännor. De öppna markerna är viktiga eftersom de hyser stora antal av de ur födosynpunkt viktiga myrorna. Under sommarhalvåret livnär sig gråspetten till stor del på myror, myrägg och myrpuppor. Särskilt vintertid då myrorna blir svårare att nå blir de vedlevande insekterna istället en viktig födoresurs. Speciellt värdefullt är äldre lövträdsbestånd med rik förekomst av död ved. Arten ses under denna årstid ofta i alstrandskog eller gamla aspbestånd

Det stora hotet mot gråspetten i Sverige är den kontinuerliga och fortsatt pågående utarmningen av skogslandskapet. Ett allt intensivare skogsbruk med allt mindre arealer obrukad skog gör att livsrummet för arten krympt kraftigt under den senare delen av 1900-talet. Mer specifikt handlar det om överföringen av naturlig, varierad skog till ensartade monokulturer av gran och tall, överföring av lövdominerade bestånd till rena barrbestånd och skogsbrukets vana att städa bort merparten döda och döende träd i skogen. Många av de arter som föredrar ljus, öppen, gles skog har missgynnats kraftigt sedan skogsbetet upphörde. Fragmentering av lämpliga häckningsmiljöer, såväl på beståndsnivå som på landskapsnivå, bidrar till att splittra beståndet. Denna fragmentering leder till att effekterna av olika negativa processer på beståndsnivå kan förstärkas.

A236 Spillkråka (*Dryocopus martius*)

Spillkråkan har en vidsträckt utbredning från Skandinavien till Japan. Spillkråkan är vanligast i barr- och blandskog med högst täthet i gammal högproduktiv blandskog. Reviren är mycket stora, normalt mellan 400 och 1000 ha vilket gör att det i regel ingår en mängd olika miljöer i ett revir. Spillkråkan rör sig lätt över stora områden och återfinns därmed även i fragmenterade områden. För bobygget krävs grova träd av vanligen asp, tall eller björk. Asp skall ha en brösthöjdsdiameter över 30 cm och tall 40 cm. Medelåldern på botallar i Uppland är 170 år och boträden har ofta en sådan dimension att de skulle lämpa sig för örnbon. Tillgången på död ved är en väsentlig faktor för spillkråkan, vars födosök är helt inriktat på vedlevande insekter. Då arten äter mycket hästmyror har spillkråkan lägre krav på den döda veden och stubbar räcker ofta långt. Spillkråkan är något av en nyckelart i skogslandskapet eftersom den årligen hackar ut ett nytt bo som sedan återanvänds av t.ex. knipa, skogsduva, ugglor, tornseglare och fladdermöss.

Spillkråkan är känslig för minskad lövträdsandel, ökad granandel och mera homogena bestånd. Minskad medelålder i bestånden i intensivt brukade trakter gör att tillgången på lämpliga boträd minskar. Eftersom spillkråkan i stor utsträckning livnär sig på hästmyror missgynnas den med största säkerhet av stubbrytning och GROT-uttag.

A239 Vitryggig hackspett (*Dendrocopos leucotos*)

Vitryggig hackspett förekommer med 13 raser mellan Norge och Japan med förekomst i lövrika skogar. Arten är den mest specialiserade av alla europeiska hackspettar beroende på att den främst livnär sig på larverna av bark- och vedlevande insekter i döda eller döende lövträd. Lövinslaget får inte understiga 75 %, och mängden död ved bör inte understiga 20 % av virkesvolymen. Bohålet mejslas vanligen ut i asp, björk och al och då särskilt i döda, döende eller försvagade träd. I en svensk studie utgjorde bark- och vedlevande insekter 79 % av födan, varav hälften var skalbaggslarver. Även under ungmatningstiden, när insektstillgången i övrigt är god, utgjorde larver av vedinsekter 50 % eller mer av födan. Denna starka specialisering på lövträdslevande insekter gör att den vitryggiga hackspetten kräver en kontinuerlig tillgång till ett stort antal kraftigt insektsangripna lövträd. Det i särklass viktigaste trädslaget för födosök är björk (34%), följt av asp (18%) och sälg (17%) och därefter ek (10%), gråal (7%), klibbal (5%) och övriga lövträd (4%). Dessutom kan arten temporärt nyttja brända barrträd eller kraftigt insektsangripna barrbestånd, exempelvis stormfälld eller översvämmad granskog som angripits av granbarkborre, så länge dessa barrbestånd finns inom rimliga avstånd från revirets lövträdsdominerade skogar. En undersökning i Nedre Dalälvsområdet visade att endast 4 % av födosöket utfördes på barrträd. I det svenska naturskogslandskapet – innan industrialism och storskaligt skogsbruk – var en av den vitryggiga hackspettens huvudsakliga livsmiljöer troligen stora brandfält och efterföljande successionslövskogar, s.k. lövbrännor, samt svämskogar och lövsumpskogar. I dag finns arten mest i igenväxande kulturmark på grund av skogsbrukets monokulturer av barrträd och bortröjande av lövträd. På grund av att flertalet lövskogstyper är relativt kortlivade och så småningom genom succession övergår till mer barrdominerade bestånd, flyttar fåglarna ofta runt i landskapet. Arten är således inte strikt knuten till gammal lövskog utan kan även förekomma i relativt unga lövträdsbestånd med rikt inslag av död och döende ved.

Den vitryggiga hackspetten är mycket känslig för minskat lövinslag i skogsmarken och det stora, och allt annat överskuggande, hotet mot vitryggig hackspett i Sverige är det moderna skogsbrukets kontinuerliga och fortsatt pågående utarmningen av skogslandskapets biologiska mångfald. Allt intensivare skogsbruk med allt mindre arealer obrukad skog gör att livsrummet för arten krympt oerhört kraftigt under den senare delen av 1900-talet. Mer specifikt handlar det om överföringen av naturlig, varierad skog till ensartade monokulturer av gran och tall, överföring av lövdominerade bestånd till rena barrbestånd samt skogsbrukets tidigare vana att städa bort merparten av döda och döende träd i skogen. Flisning och vedhuggning kan på ett mycket negativt sätt påverka förekomsten av lämpliga födosöksmiljöer. Bristen på bränder och dikning av våta marker samt även reglering av vattendrag ger även det minskad mängd lövträd och död ved. De onaturligt stora stammarna av älg och rådjur medför att lövföryngringen i stora områden är så gott som försumbar. Fragmentering av lämpliga häckningsmiljöer, såväl på beståndsnivå som på landskapsnivå, bidrar till att splittra beståndet. Denna fragmentering leder till att effekterna av olika negativa processer på beståndsnivå (slumpvis utdöende, ojämn könskvot, svårigheter att finna partner, hybridisering med större hackspett, inavel m.m.) förstärks. Störningar på häckningsplatserna kan ha mycket stor effekt när populationsstorleken är så liten som den är i nuläget.

A241 Tretåig hackspett (*Picoides tridactylus*)

Den tretåiga hackspetten förekommer cirkumpolärt i taigan i främst Europa och Nordamerika. Arten är normalt en stannfågel. Födan utgörs av skalbaggar och skalbaggslarver – framförallt barkborrar – som den hackar fram ur döende och döda träd. Förekomsten av tillräckliga mängder död ved är således den viktigaste beståndsreglerande faktorn. De högsta tätheterna finns normalt i högproduktiv, orörd, fuktig granskog med ett rikt inslag av björk, al och asp liksom döda träd i form av högstubbar, rakor och lågor. Så fort kravet på goda födosöksmiljöer är uppfyllt kan arten hittas i de flesta miljöer med gott om död/döende ved såsom svämskogar, lövbrännor, sumpskog eller andra självgallrande bestånd. Då mängden lämpligt substrat varierar över åren i olika områden flyttar hackspetten sitt revir efter mattillgång. Boet hackas helst ut i gran men även tall. I lövdominerade

bestånd återfinns boet i döende björk, asp eller al. Mängden lämpligt substrat i form av döende eller döda träd måste utgöra minst 15 m^3/ha eller ca 5 % av den stående biomassan i ett 100 ha stort område.

Tretåig hackspett är känslig för trakthyggesbrukets verkningar som leder till minskad mängd döende träd och minskat lövinslag. Även utdikningen av skogsmark och våtmarker är ett stort problem. Se även vitryggig hackspett ovan.

A409 Orre (*Tetrao tetrix tetrix*)

Orren har en vidstäckt utbredning från Skandinavien och Centraleuropas bergstrakter ända bort mot nordöstra Sibirien. Denna art är de öppna markernas skogshöna. Den trivs på hedar och mossar, likväl som på unga hyggen och efter skogsbränder. I skogen vill den ha glesa bestånd lik dem som är präglade av utmarksbete. Det moderna skogsbrukets täta skogar missgynnar arten men hyggena i sig är positiva. Orren behöver lövrika skogar eftersom den vintertid i stort sett livnär sig på lövträdsknoppar. Våtmarker är mycket viktiga, inte minst vid utfodringen av kycklingarna.

Orren är känslig för skogars förtätning och i södra Sverige är omloppstiden för hyggen och ungskogar alltför kort för att kunna hysa livskraftiga bestånd. Lövrika, luckiga och flerskiktade skogar har de senaste 50 åren blivit allt ovanligare genom skogsbrukets ändrade inriktning mot ensartade produktionsbarrskogar vilket missgynnar orren. Den missgynnas av upphört skogsbete och frånvaron av stora brandfält med stora lövuppslag. Även igenväxande jordbruksmark i skogsregionen missgynnar arten.

Bevarandesyfte

Syftet med Natura 2000-området Untra är att bevara de ingående arterna med deras livsmiljöer så att en gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå inom EU kan uppnås. Området anses ha gynnsam bevarandestatus om nedan angiva mål är uppfyllda.

Bevarandemål och uppföljning

Observera att nedanstående bevarandemål inte är fastlagda. Målen kan komma att ändras under arbetets gång med bevarandeplanerna och kommer i vissa fall att fastställas först efter kommande basinventering. Förslag till uppföljning av bevarandemålen anges i kursivt efter respektive mål. För mer detaljerad uppföljningsmetod, se naturvårdsverkets rapport.

			Mål	*Uppföljning*
A002	Storlom	*Gavia arctica*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A038	Sångsvan	*Cygnus cygnus*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A094	Fiskgjuse	*Pandion haliaetus*	4 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A104	Järpe	*Bonasa bonasia*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A108	Tjäder	*Tetrao urogallus*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A217	Sparvuggla	*Glaucidium passerinum*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A234	Gråspett	*Picus canus*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A236	Spillkråka	*Dryocopus martius*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A239	Vitryggig hackspett	*Dendrocopos leucotos*	2 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A241	Tretåig hackspett	*Picoides tridactylus*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
A409	Orre	*Tetrao tetrix tetrix*	1 par	*Vart 3:e år, fältbesök*
Lövträd eller bränd barrved utgör minst 75 % (björk, asp, sälg och al dominerar) av virkesvolymen				*Vart 6:e år, IRF*

 [redacted]

Död ved utgör minst 20 % av virkesvolymen där stående död ved utgör minst 10 % av virkesvolymen.	*Vart 6:e år, fältbesök*
Naturvårdsbränningar skall ske på minst 15 ha per 10 år inom eller angränsande till området.	*Intern information*

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

- Vattenregleringen som omöjliggör den naturliga störningsregimen som missgynnar gran och därmed gynnar lövträd.
- För litet inslag av lövträd.
- Brist på död ved.
- Brist på grova träd för bobygge.
- Störning från friluftslivet och flygning på låg höjd under häckningstid.
- Dikning eller andra avvattningsföretag.
- Onaturligt högt vattenstånd under sommaren.
- Förekomst eller införsel av främmande arter.
- Olovlig insamling eller jakt på arter.
- Utsläpp eller spridning av kemikalier eller bekämpningsmedel.

Bevarandeåtgärder och regelverk

I och med att Untra utpekats som Natura 2000-område krävs (enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken) tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i området. Ansökan görs på Länsstyrelsen. Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för naturvårdsskötseln och förvaltningen av området.

Inom Natura 2000-området finns biotopskyddsområden (10,4 ha) och naturvårdsavtal (89,8 ha). Dessa är upprättade av skogsvårdsstyrelsen. Biotopskyddsområdena har som syfte att bevara urskogsliknande barrskogar (5 ha på Övre Tylleroppsön, 571/97 ÅG 35.00) samt naturskogsartad ädellövskog eller triviallövskog (1+3+3 ha i västra delen av Stora Tylleroppsön angränsande Båtfors naturreservat, 568-570/97 ÅG 35.00). Naturvårdsavtalens syften varierar något och på Övre Tylleroppsön (30 ha, 261/98 4.40) skall området syfta till att bevara och förstärka biotopskyddsområdets värden på ön och fastighetsägaren skall inte utföra några åtgärder. Nordväst Untraverket (9 ha, 562/97 ÅG 35.00) får fastighetsägaren inte plantera, liksom inte heller röja, gallra eller avverka lövträd, samt inte heller avverka eller bortforsla brandskadat substrat. Nordsot Untraverket (4,4 ha, 561/97 ÅG 35.00 + 6,5 ha, 560/97 ÅG 35.00) får fastighetsägaren inte plantera, liksom inte heller röja, gallra eller avverka lövträd. Fastighetsägaren förbinder sig också att avverka gran samt friställa gamla ädellövträd. På Södra Kvarnön (10,1 ha, 559/97 ÅG 35.00) förklarar sig fastighetsägaren att avstå ifrån röjning, gallring och avverkning. Norr om det nyss nämnda (8,6 ha, 558/97 ÅG 35.00) skall alla barrträd avverkas och fastighetsägaren får inte plantera, liksom inte heller röja, gallra eller avverka lövträd.

Natura 2000-området Untra överlappar Naturreservatet Bredforsen (1999-03-26/dnr 231-5140-98). Beslut och skötselplan reglar vad som är tillåtet inom området samt vilka åtgärder som behöver utföras för att bibehålla eller öka de biologiska värdena. Inom en areal på 31 ha med barr-, bland- och lövskog skall fri utveckling gälla. En 67 ha stor svämskogsareal skall hållas fri från gran, samt att grova träd skall frihuggas. I gammal inägomark bortgallras gran och grova lövträd friställs. Ålvängarna (28 ha) hålls öppna genom röjningar och eventuellt regelbunden hävd och trädsolitärer

frihuggs. 19 ha är skogsbrukspåverkad och denna del gallras på gran eller bränns. Ur ett Natura 2000-perspektiv är dessa skötselåtgärder positiva.

Natura 2000-området Untra (SPA) överlappar dessutom med Natura 2000-områdena (SCI) Bredforsen borttagen uppgift enligt GDPR och Kvarnön borttagen uppgift enligt GDPR. Åtgärderna i Kvarnön grundar sig på målet att gynna cinnoberbaggen. Då denna art är knuten till asp gynnar denna skötsel förekomst av lövträd vilket är positivt för fågelarterna i Untra. Även i Bredforsen sammanfaller målen med Untras då målet att gynna svämskogar med ett rikt lövinslag. Även bränning av yngre barrskog föreslås här vilket är positivt.

Jakt på listad fågel bör ej vara tillåtet inom Natura 2000-området.

Storlom

För att storlommen skall ha gynnsam bevarandestatus krävs att vattenkraftsbolagen från senare delen av april till början på juli inte låter vattenståndet stiga mer än 5 cm och minska med mer än ca 30 cm. Åtgärder för att återfå en naturlig störningsregim med översvämningar i Nedre Dalälvens strandskogar är prioriterat framför storlommens krav, men bör tas i beaktande. Om störningar från friluftslivet blir för stort behöver åtgärder vidtas för att minimera detta.

Sångsvan

Inga åtgärder behövs i dagsläget.

Fiskgjuse

Skogsbruket bör tillse att det kontinuerligt tillkommer nya lämpliga boträd i hela Nedre Dalälvsområdet. Detta innebär att vid avverkning av slutna skogsbestånd sparas grova, plattkronade tallar tillsammans med ett mindre antal träd strax intill (sittplats och skydd). Uppsättning av boplattformar har visat sig vara en bra metod, dels för att erbjuda fiskgjusarna mer skyddade alternativ till störda boplatslägen och dels för att generellt öka antalet boplatser i trakter med dålig tillgång på boträd. Uppsättning av boplattformar får dock inte bli ett alternativ till hänsynstagande i normalt skogsbruk.

Avståndet från boet till vandrings-/kanotleder, rastplatser etc. bör ej understiga 100 m. Under inledande delen av häckningssäsongen (april-maj) är fiskgjusen (liksom flertalet andra rovfågelarter) mycket känslig för störning och under denna tid bör skoglig eller annan verksamhet undvikas inom en kilometers radie runt boet. Därvid rekommenderas ett förbud mot att uppehålla sig med båt, eller på land, inom ett avstånd av minst 100 m 1/4-15/8. Förbudet bör anges med skyltar på land, bojar i vattnet samt, i förekommande fall, markeras som fridlyst område på fiskekort och på specialkartor. Skoglig verksamhet bör undvikas inom minst 100 m radie från bebott bo t.o.m. 15 augusti. Särskilt störningsutsatta bon kan flyttas genom att en plattform byggs i toppen av lämpligt träd på annan närbelägen plats. Eventuella kanotleder bör anpassas till boplatsernas läge. Skyltar bör sättas upp med saklig information om artens status och livsbetingelser.

Järpe

Begränsningar av skogliga åtgärder i hela landskapsavsnitt kring häckningsplatser, inklusive åtgärder som kan påverka hydrologin. Gallring bör ej ske i tät barrskog i anslutning till alkärr och andra lövträdsrika partier eftersom det nästan undantagslöst medför att järpen försvinner. Viktigt är också att lövträdsandelen samt andelen skogliga våtmarker ökar. Inom Untra Natura 2000-område har bevarandet av vitryggig hackspett högre prioritet och därför kan gran ibland behöva tas bort även om det missgynnar järpen.

Tjäder

För att tjädern skall ha gynnsam bevarandestatus krävs hänsyn även i omkringliggande skogsmarker. Skogsbrukets avverkningsplanering måste omfatta stora arealer (landskapsavsnitt) där hänsyn tas till att det alltid skall finns en stor variation avseende ålderskategorier (allt ifrån biologiskt mogen skog

till hyggen), att det alltid finns en viss andel blåbärsskog samt att våta/fuktiga partier (sumpskog, kärr, myr, bäckdråg) lämnas opåverkade. Äldre aspbestånd bör lämnas vid gallring, i hyggeskanter eller i anslutning till sparade skogsimpediment. Tjäderspelplatser bör i möjligaste mån lämnas orörda. Om avverkning trots det måste genomföras är det angeläget att man lämnar kilar av äldre skog in mot lekens centrala delar. Dikesrensning bör ej tillåtas i gamla, igenvuxna diken, där omkringliggande biotoper ändrat karaktär (t.ex. utvecklats till sumpskog).

Vitryggig hackspett

(åtgärder som även gynnar Gråspett, Spillkråka, Tretåig hackspett och Sparvuggla m.fl.)

Den vitryggiga hackspetten omfattas av naturvårdsverkets åtgärdsprogram för hotade arter. I detta program föreslås en rad konkreta åtgärder – vilka är mycket positiva även ur ett Natura 2000-perspektiv – som skall stärka artens i dag mycket svaga population. Då arten är knuten till triviallövskog med träd i olika åldersklasser handlar det om att gynna lövträd på bekostnad av framförallt gran. Äldre ogallrade lövskogsmiljöer såsom strandskog och sumpskog, lövbrännor och områden med lövuppslag på gamla kulturmarker samt alla typer av skogliga lövrika marker måste sparas och ej planteras med gran eller tall. Åtgärdsprogrammet föreslår utökning av befintliga naturreservat, biotopskyddsområden samt upprättande av naturvårdsavtal. Gran i strandnära lövskog uthuggas/ringbarkas. Dessutom skall i hela området 30 träd per hektar högkapas fördelat på flera år (företrädelsevis björk). Kring gamla ekar måste denna urglesning och friställning ske successivt så att inte ekarna tar skada. För att skapa en naturlig störningsmekanism som gynnar förekomsten av lövträd måste också vattendomarna i området ses över så att mer naturliga översvämningar kontinuerligt bildads. Naturvårdsbränning kommer att utföras i tall/granbestånd för att gynna lövföryngringen. Brandfälten ger på kort sikt en mycket rik insektstillgång och på längre sikt lövbrännor. Det är angeläget att naturvårdsbränningar planeras på landskapsnivå så att det alltid finns brandfält i olika stadier runtom i landskapet. Vid onaturligt täta stammar av klövvilt måste brandfälten hägnas in för att möjliggöra lövföryngring, alternativt att älg- och rådjursstammarna reduceras till mer naturliga nivåer.

Orre

Orren är beroende av öppna marker varför inägor och jordbruksmark i skogsbygder, mossar, myrar och stränder liksom andra öppna eller halvöppna biotopelement bör skötas på ett sådant sätt att de även fortsättningsvis hålls öppna. Lövträdsandelen (främst björk) bör öka i skogen. Detta är på många ställen ett problem idag eftersom lövföryngringen förhindras av alltför stora älg- och rådjursstammar.

Specifika åtgärder per delområde

Generella åtgärder som anges ovan, såsom skapande av död ved, översyn av vattendomar, ingen plantering av barrträd etc. gäller även inom varje delområde.

Delområde 1 – Bredforsen.

Åtgärder behandlas i Bevarandeplan för Bredforsens Natura 2000-område samt i skötselplan för Bredforsens naturreservat.

Delområde 2 – väster om Storgysingen

Röjning av yngre och äldre gran senast 2015. Några tallar bör fällas. Mot kraftledningsgatan finns ett rikligt uppslag av yngre ädel- och triviallöv som bör gynnas.

Delområde 3 – Stora Tylleroppsön, öster om Lillgysingen

Åtgärder behandlas i Bevarandeplan för Kvarnöns Natura 2000-område.

Delområde 4 – Övre Tylleroppsön

Granen behöver glesas ut och i strandzonen helt utgallras. Central på ön finns ett biotopskyddsområde på 5 ha med barrnaturskog som inte ska påverkas. Med utgångspunkt från biotopskyddsområdet bör mängden gran minska ju närmare vattnet man kommer. Utgallringen bör ske successivt genom att en del träd ringbarkas och en del träd fälls och lämnas på platsen för att skapa död ved.

Delområde 5 – Sandholmarna

På dessa två halvöar behöver gran huggas ur eller gallras successivt genom att en del träd ringbarkas och en del träd fälls och lämnas på platsen för att skapa död ved.

Delområde 6 – Bäckravinen norr Untra gård och området söder om Tammforsen

Grova träd behöver friställas och gran ringbarkas/fällas där de står tätt. I de delar där plockhuggning till ved pågår bör huggningen inriktas på att se till att inte granen ökar i utbredning samt att träd med död/döende ved alltid sparas. Träd kan gärna fällas någon meter från marken så att högstubbar bildas.

Delområde 7 – Södra Kvarnön, norr om Tammforsen

Grova träd behöver friställas och granen minskas kraftigt. Då det finns arter i områdets närhet som gynnas av död granved bör så mycket som möjligt av den dödade granen lämnas i området som torrakor och lågor.

Delområde 8 – Södra Kvarnön, norr om hygget

Detta område är idag grandominerat och gran bör huggas ur eller fällas/ringbarkas (och lämnas) för att gynna lövträden i området. Området kan dock ha ett stort inslag av gran. Diken i skogen behöver läggas igen.

Delområde 9 – Norra Kvarnön, norr om Brusbosundet

Övervaka så att inte granen sprider sig och grova träd trängs.

Delområde 10 – Norra Kvarnön, nordväst om Untraverket

En stor del av granen behöver huggas ur och/eller fällas/ringbarkas och lämnas i området som död ved.

Delområde 11 – Norra kvarnön/Nedre Hunsön, söder om Untraverket

Övervaka så att inte de grova träden blir trängda, samt att inte granen ökar i omfattning.

Delområde 12 – Uddarna, södra Untrafjärden

Gynna lövträd genom att fälla/ringbarka gran som lämnas i området som död ved.

Bevarandestatus

Området kan ej anses ha gynnsam bevarandestatus då den vitryggiga hackspetten är utgången som häckfågel och mängden död ved är för liten och andelen lövträd är för lågt.